

EESTI MAAÜLIKOOL
Majandus- ja sotsiaalinstituut

Kerli Übius

**KÄIBEMAKSUMÄÄRA ERINEVUSE MÕJU ETTEVÕTTE
KONKURENTSIVÕIMELE LÄTI JA EESTI
AIANDUSETTEVÕTETE NÄITEL**

**THE EFFECT OF THE VAT RATES DIFFERENCES TO
HORTICULTURAL ENTERPRISES' COMPETITIVENESS IN
ESTONIA AND LATVIA**

Magistritöö

Majandusarvestuse ja finantsjuhtimise õppekava

Juhendaja: Ants-Hannes Viira, *PhD*

Kaasjuhendaja: lektor Merike Ints

Tartu 2021

LÜHIKOKKUVÕTE

Eesti Maaülikool Kreutzwaldi 1, Tartu 51006		Magistritöö lühikokkuvõte	
Autor: Kerli Übius		Õppekava: Majandusarvestus ja finantsjuhtimine	
Pealkiri: käibemaksumäära erinevuse mõju ettevõtte konkurentsivõimele läti ja eesti aiandusettevõtete näitel			
Lehekülgi: 61	Jooniseid: 9	Tabeleid: 16	Lisasid: 2
Osakond: majandus- ja sotsiaalinstituut ETIS-e teadusvaldkond ja CERC S-i kood: Majandus, ökonomeetrika, majandusteooria, majanduslikud süsteemid, majanduspoliitika (S180) ja põllumajandusökonomika (S187) Juhendaja(d): Ants-Hannes Viira ja Merike Ints Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu 2021			
<p>Aiandussektor on võrreldes teiste sektorite ettevõtjatega investeringutoetuste tingimuste suhtes ebavõrdses seisus. Suur osa toetusi on seotud põllumajandusmaa pindalaga ning Eestis on aiandussektori osakaal kogu kasutatavast põllumaast marginaalne osa. Seetõttu on mitmed Euroopa Liigu liikmesriigid rakendanud aiandussektori toetamiseks kodumaisele puu- ja köögiviljale vähendatud käibemaksumäära. 2018. aastal võttis Läti valitsus vastu otsuse kehtestada puu- ja köögivilja kodumaisele toodangule endise 21% asemel käibemaksumäära 5%.</p> <p>Magistritöö eesmärk on uurida, kuidas mõjutab käibemaksumäära langetamine Eesti ja Läti aiandusettevõtete konkurentsivõimet. Eesmärgi saavutamiseks koostati kolme Eesti aiandusettevõtte 2019. aasta majandusaasta aruannete põhjal mudelarvutused käibemaksumäära langetamise mõjust ettevõtte finantstulemustele ning leiti konkurentsivõimet iseloomustavad suhtarvud. Seejärel leiti samad suhtarvud uuritavate Eesti ja Läti ettevõtete kohta ning võrreldi neid riikide lõikes ja Statistikaameti tegevusvaldkonna andmetega.</p> <p>Analüüsi tulemusena selgus, et uuritud Läti ettevõtete konkurentsivõime ei muutnud võrreldes Eesti sarnaste ettevõtetega perioodil 2018-2019 märkimisväärselt.</p> <p>Mudelarvutuse suhtarvude analüüsis selgus, et ettevõtte majandustulemused paranevad vaid vähesel määral, kui käibemaksumäära vähendamise järgselt langevad käibemaksu sisaldavad müügihinnad. Kuna varasema uuringu alusel Lätis peale 2018. aastat puu- ja köögivilja tarbijahinnad muutusid, siis ei omanud maksumäära muudatus uuritud ettevõtete majandustulemustele olulist mõju. Mudelarvutuse põhjal oli ettevõtete tulemustes näha aga olulist paranemist olukorras, kus käibemaksu sisaldav müügihind jäi maksumuudatusele eelnenud tasemele.</p>			
Märksõnad: konkurentsivõime, vähendatud käibemaksumäär, puu- ja köögiviljad			

ABSTRACT

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51006		Abstract of Master's Thesis	
Author: Kerli Übius		Curriculum: Accounting and Financial Management	
Title: The Effect Of The Vat Rates Differences To Horticultural Enterprises' Competitiveness In Estonia And Latvia			
Pages: 61	Figures: 9	Tables: 16	Appendixes: 2
Department: Institute of Economics and Social Sciences Field of research and (CERC S) code: Economics, econometrics, economic theory, economic systems, economic policy (S180) and agricultural economics (S187) Supervisors: Ants-Hannes Viira ja Merike Ints Place and date: Tartu 2021			
<p>The horticultural sector is at a disadvantage compared to companies in other sectors in terms of investment support. A large part of the support is related to the area of agricultural land, and in Estonia the share of the horticultural sector in the total utilized agricultural area is a marginal part. As a result, several EU Member States have applied a reduced VAT rate to domestic fruit and vegetables to support the horticultural sector. In 2018, the Latvian government decided to introduce a reduced VAT of 5% on domestic production of fruit and vegetables instead of the previous 21%.</p> <p>The aim of the master's thesis is to study how lowering the tax rate affects the competitiveness of Estonian and Latvian horticultural companies. To achieve this goal, model calculations of the impact of reduced VAT rate on the company's financial results were compiled on the basis of the 2019 annual reports of three Estonian horticultural companies, based on which the ratios characterizing competitiveness were found.</p> <p>Analysis showed that the competitiveness of the studied Latvian companies did not change significantly compared to similar companies in Estonia in the period 2018-2019. The analysis of the model calculation ratios showed that the company's financial results will improve only slightly if the sales prices including VAT decrease after VAT. According to an earlier survey, as consumer prices of fruit and vegetables changed in Latvia after 2018, the change in the tax rate did not have a significant effect on the economic results of the surveyed companies. However, based on the model calculation, the results of the companies showed a significant improvement in a situation where the sales price including VAT remained at the level before the tax change.</p>			
Keywords: competitiveness, reduced VAT, fruit and vegetables			

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. KÄIBEMAKS	8
1.1 Käibemaksu mõiste	8
1.2 Sisendkäibemaks	12
1.3 Käibemaksu arvestamine	15
1.4 Vähendatud käibemaksumäär	19
2. KONKURENTSIVÕIME.....	22
2.1 Konkurentsi mõiste.....	22
2.2 Konkurentsivõime mõõtmine	23
3. KÄIBEMAKSUMÄÄRA MÕJU AIANDUSETTEVÕTTE KONKURENTSIVÕIMELE	29
3.1 Andmed ja meetodika.....	29
3.2 Aiandussektori eripära.....	30
3.3 Käibemaksu vähendamise mõjude mudelarvutus.....	33
3.4 Konkurentsivõime suhtarvude analüüs.....	37
3.4.1 Efektiivsus	37
3.4.2 Tootlikkus.....	39
3.4.3 Kasumlikkus	40
3.4.4 Likviidsus	45
KOKKUVÕTE	50
Kasutatud kirjandus	52
LISAD	57
Lisa 1. Analüüsid kasutatud põhiaruanded	58
Lisa 2. Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta.....	61

SISSEJUHATUS

Põllumajandus on kogu maailmas kõige ulatuslikuma riikliku sekkumisega majandusharu. Sõltuvalt ajaloolistest traditsioonidest, arengu prioriteetidest ja ühiskonna väärtushinnangutest võivad toetussüsteemid ja regulatsioonid riigiti oluliselt erineda. Maailma suurriikide ja kaubandusblokkide põllumajandussektoris valitseb siseturu kaitse ja riigitoetusega invasioon välisturgudele. Seetõttu sõltub ettevõtte konkurentsivõime lisaks ettevõttesisestele pingutustele toota efektiivsemalt ja arendada majandusharu ka riigi poolt loodud majanduspoliitilistest tingimustest. (Reiljan, Tamm 2005: 7-9)

2018. aastal otsustas Läti valitsus toetada aiandussektorit vähendades puu- ja köögiviljade omatoodangu käibemaksumäära 21 protsendilt 5 protsendile. Maksumäära vähendamise sooviti esiteks vähendada käibemaksu vältimise taset ning varimajandust põllumajandussektoris, teisalt loodeti läbi maksumäära vähendamise toetada kohalike ettevõtete rahavoogude juhtimist. Otsese mõjuna sooviti näha ka tarbijahindade langust. (Nipers *et al* 2019: 25)

Seisuga 31. jaanuar 2020 kuulub Euroopa Liitu 27 riiki. Nendest vaid neljas riigis - Eestis, Taanis, Bulgaarias ja Leedus ei ole sama aasta alguse seisuga kasutusel vähendatud käibemaksumäära kodumaisele puu- ja köögiviljale (European Commission 2020: 4-6). Vastavalt nõukogu direktiivi 2006/112/EÜ punktile 33 on liikmesriigil õigus katsetada töötuse probleemi lahendamiseks töömahukate teenuste käibemaksumäära vähendamise toimimist ja mõju töökohtade loomisele ning vähendada käibemaksumäära kuni 5 protsendini (Council Directive 2006/112/EC).

Eesti Aiandusliit ja muud põllumajanduse esindusorganisatsioonid on mitmeid kordi pöördunud Eesti maaelu- ja rahandusministrite poole ettepanekuga võtta valitsuses arutellu puu- ja köögiviljade käibemaksumäära langetamine. Aiandusliit toob pöördumises välja, et Eesti ei suuda end hetkel ise aiandussaadustega varustada. 2019. aastal suudeti toota vaid 46 protsenti tarbitavast köögiviljast ning marjade ja puuviljadega isevarustatuse tase jäi vaid kuue protsendi ulatusse. Maksumäära vähendamise loodavad põllumajandusorganisatsioonide eestkõnelejad parendada Eesti aiandussektori

konkurentsivõimet võrreldes naaberriikide põllumajandusettevõtetega, kel on võimalik oma kaupa müüa väiksema käibemaksumääraga. (Raamets 2021)

Maaelu- ja rahandusministeeriumid on puu- ja köögivilja käibemaksumäära vähendamisest eri arvamusel. Rahandusministeeriumi osakonnajuhhi ametiülesandeid täitnud Marek Uusküla tõi Rahvusringhäälingule antud intervjuus välja, et otsetoetused on sihitumad ning neid on võimalik adresseerida võimalikult täpselt sihtrühmale, mida maksusoodustuse puhul teha ei ole võimalik. Kehtestades madalam käibemaksumäär saaksid sellest kasu ka tootjad, kes ei asu Eestis, kuid toodavad neidsamu toiduaineid, millele Eestis madalam käibemaksumäär kehtiks. (ERR 2021)

Magistritöö eesmärk on uurida, kuidas mõjutab käibemaksumäära langetamine Eesti ja Läti aiandusettevõtete konkurentsivõimet. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud järgmised uurimisülesanded:

1. anda ülevaade käibemaksu mõistest;
2. tuua erialase kirjanduse põhjal välja konkurentsivõime erinevad definitsioonid ja selle mõõtmise võimalused;
3. teostada finantsanalüüs valitud Eesti ja Läti ettevõtete 2016-2019. aastate majandusaasta aruannete põhjal;
4. koostada mudelarvutus käibemaksumäära vähendamise mõjude illustreerimiseks Eesti ettevõtetele ja analüüsida saadud tulemusi võrreldes ettevõtte tegelike finantsnäitajatega.

Ettevõtete konkurentsivõimet on ka varasemalt hinnatud mitmetes lõputöodes nii konkreetse ettevõtte kui ka tööstusharu näitel. Sisekaitseakadeemia lõputöös on uuritud vähendatud käibemaksumäära kaotamise mõju etendusasutuste näitel (Liimal 2009). Käesolevas magistritöös keskendutakse aiandussektori ettevõtete analüüsimisele uurides, kuidas mõjutab ettevõtteid käibemaksumäära vähendamine.

Magistritöö teoreetilises osas tutvustab autor esmalt käibemaksu mõistet. Teiste riikide praktikast tuuakse välja, millistel eesmärkidel on maksumäära langetatud ning milline on olnud selle mõju. Seejärel antakse ülevaade konkurentsivõime mõistest ning tuuakse välja erinevaid võimalusi, kuidas konkurentsivõimet mõõta. Empiirilises osas leitakse kolme Eesti ja kolme Läti aiandussektori ettevõtte finantsaruannete põhjal konkurentsivõimet iseloomustavad näitajad. Eesti ja Läti statistikaametite andmebaasidest võetakse taime- ja

loomakasvatuse tegevusvaldkonna andmed, mille alusel arvutatakse valdkonna keskmised suhtarvud. Ettevõtete näitajaid võrreldakse riikide vahel ja valdkonna keskmistega aastatel 2016-2019. Seejärel koostatakse mudelarvutus leidmaks Eesti ettevõtete majandustulemused juhul, kui 2019. aastal oleks Eesti kehtinud 5% käibemaksumäär. Saadud tulemuste põhjal leitakse uuesti ettevõtete suhtarvud ning võrreldakse neid varasemalt leitud 2019. aasta tegelike näitajatega.

1. KÄIBEMAKS

1.1 Käibemaksu mõiste

Riigi peamine tulullikas on maksud. 2020. aasta Eesti riigieelarve seaduse eelnõus prognoositud maksutulud moodustavad riigi kogutuludest ligikaudu 70%. Maksulistest tuludest suurima osakaaluga on sotsiaalmaks ning teisel kohal käibemaks, mis moodustavad maksutuludest vastavalt 44% ja 32%. (Rahandusministeerium 2020: 21)

Makse kogutakse maksukandjalt otse või kaudselt. Otseste maksu puhul maksustatakse sissetulekut, kapitali või omandit. Otseste maksu puhul on maksusubjekt ja maksukandja samas isikus (Sadilov, Õun 2013: 56). Kaudsed maksud on tarbimis- ja tollimaksud. Tollimaksud on Euroopa Liidu piires ühtlustatud, kuna need mõjutavad kaupade, teenuste ja kapitali vaba liikumist. Käibemaks liigitub kaudse maksu gruppi, kuna maksukoormuse kandjaks on lõpptarbija, kes ostab teenust või kaupa ning maksab toote hinna sees käibemaksu. Tarbija makstud käibemaksu arvestab ja maksab müüja (Elling 2019: 29-30). (Zeiger 2005: 14)

Kaudsete maksude üks alaliik on tarbimismaksud. Tarbimismaksud jagunevad omakorda üldisteks ja eritarbimismaksudeks. Eritarbimismaksude alla kuuluvad aktsiisid. Üldiste tarbimismaksude seas eristatakse ühe- ja mitmeastmelisi tarbimismakse. Mitmeastmelised tarbimismaksud jagunevad kumulatiivseteks ja mittekumulatiivseteks. Kumulatiivse maksu (käibemaks, ingl. *turnover tax*) korral ei ole võimalik sisendmaksusummat maksukohustusest maha arvata. Sisendmaks summeeritakse erinevates müügietaappides maksustatava väärtuse hulka (El-Agraa 1994 ref Zeiger 2005: 15). Mittekumulatiivsest maksust (lisandunud väärtuse maks, ingl. *value added tax*) on võimalik sisendmaks maha arvata (Zeiger 2005: 15). Magistritöös käsitletavat käibemaksu loetakse sisu poolest lisandunud väärtuse maksuks.

Makse on võimalik liigitada maksmise perioodi alusel. Käibemaksu puhul on maksumaksjal ehk ettevõtjal kohustus käibemaksu iga kuu deklareerida ja maksta. Seetõttu liigitatakse käibemaks perioodiliseks maksuks. Euroopa Liidu Nõukogu käibemaksudirektiivi

2006/112/EÜ võimaldab liikmesriikidel kehtestada maksustamisperioodiks kuni üks aasta (Council Directive 2006/112/EC). (Elling 2019: 29)

Käibemaks on objektiivne maks, mis tähendab, et kõik tarbimise vormid tuleb maksustada ühetaoliselt. Käibemaksu puhul valitseb neutraalsuse põhimõte. Et käibemaks oleks neutraalne peavad ettevõtjate käibemaksukohustus ja sisendkäibemaksu mahaarvamise õigus olema omavahel kooskõlas. Selleks, et tagada käibemaksu neutraalsus on käibemaksuseaduses ette nähtud erisused näiteks impordi ja omatarbe maksustamiseks. (Lehis 2012: 287)

Käibemaksu üks põhimõtetest on sihtkohamaa printsiip. Kuna käibemaks on tarbimismaks, siis toimub maksustamine üldjuhul riigis, kus asub kauba või teenuse lõpptarbija. Eksporditud kaupadele ja teenustele rakendatakse sihtkohamaa printsiibist lähtuvalt nullmäära ning välismaa ettevõtjatele, kellele Eestis käivet ei teki, tuleb tagastada Eestis tehtud kuludelt tasutud sisendkäibemaks. Import tuleb aga neutraalsuse põhimõttest lähtuvalt maksustada samamoodi nagu kodumaist kaupa. (*Ibid.* 2012: 288)

Sihtkohamaa printsiipi rakendatakse Euroopa Liidu siseste ja väliste tehingute puhul erinevalt. Kauba liikumine üle Euroopa Liidu välispiiri vormistatakse impordi või ekspordi tolliprotseduuridega. Kauba ühest liikmestriigist teise liikumise puhul loetakse tehingut ühendusesiseseks käibeks või soetamiseks ning tollidokumentide asemel kasutatakse maksuarvestuses arveid ja veodokumente. Ühendusesiseste tehingute puhul on oluline, et mõlemad tehingupooled oleksid oma liikmesriigis maksukohustuslaseks registreeritud. (*Ibid.* 2012: 288)

Käibemaksu arvestab ja tasub käibemaksukohustuslane. Vastavalt KMS §3 lõikele 1 on maksukohustuslane ettevõtlusega tegelev isik, kes on registreeritud või kohustatud end registreerima maksukohustuslasena. Maksukohustuslaseks registreerimise kohustus on isikutel, kelle maksustatav käive ületab kalendriaasta algusest arvates 40 000 eurot (Käibemaksuseadus 2003, §19 lg 1). Isikud, kelle tegevuse eesmärgiks ei ole kasumi teenimine (mittetulundusühingud, avalik-õiguslikud juriidilised isikud, riigi-, valla- ja linnaasutused) võivad olla maksukohustuslased ainult juhul, kui nad tegelevad ettevõtlusega, mis vastab KMS-i definitsioonile. (Elling 2019: 38)

KMS § 2 lõige 2 defineerib ettevõtlust kui iseseisvat majandustegevust, mille käigus võõrandatakse kaupa või osutatakse teenust, olenemata tegevuse eesmärgist või tulemustest. Riigi-, valla- ja linnaasutuse ning avalik-õigusliku juriidilise isiku tegevust käsitatakse ettevõtlusena üksnes juhul, kui see tegevus vastab nõukogu direktiivi 2006/112/EÜ I lisas sätestatud majandustegevusele või selliseid KMS-i § 1 lõikes 1 loetletud tehinguid ja toiminguid, mida saavad teha ka teised maksukohustuslased ning mille maksustamata jätmise mõjutab oluliselt konkurentsi. (Käibemaksuseadus 2003, § 2 lg 2)

Käibemaks sellisel kujul, nagu seda 21. sajandi Eestis teatakse ei ole läbi aegade olnud aga peamine ettevõtja käibega seotud maksukohustus. Esimese iseseisvusperioodi ajal 1932. aastal kehtestati Eestis läbikäigumaks. Ettevõtetal tuli käibelt maksta teatud protsent riigile, mis olenevalt valdkonnast varieerus vahemikus 0,5-3,5 protsenti. Läbikäigumaksu arvestati eelneva aasta tulemuste põhjal ning maks tuli tasuda etteulatuvalt. Maksu maksmata jätmise korral sulgeti Maksudevalitsuse direktori ettepanekul maksust kõrvale hiilinud ettevõtted. (Rahandusministeerium 2006)

NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega kinnitati 1975. aastal käibemaks, mille puhul tuli riigile maksta kaupade müügil hulgi- ja jaehinna vahe (Pulk, 2001: 12). Nüüdisajal tuntud käibemaks kehtestati Eesti Vabariigi Valitsuse 10. oktoobri 1990. a määrusega nr 209 „Käibemaksuga maksustamise kord“. Määrus hakkas kehtima 10. jaanuaril 1991. aastal. (Käibemaksuseadus 1991, § 22)

1991. aastal kehtima hakanud määruses defineeritud käibemaks vastab lisandunud väärtuse maksu definitsioonile, kuid maksu nimetus jäeti muutmata. Usutavasti oli selle põhjuseks Saksamaa maksusüsteemi mõjutused. Saksamaal tollal kehtinud maks *umsatzsteuer* tähendab otsetõlkes käibemaksu. (Pulk 2001: 12) Algusaastatel tasusid käibemaksu Eestis asuvad ettevõtted ja organisatsioonid. Ettevõtte maksustatavalt käibelt arvati maha kaupade ja teenuste soetamisel tasumisele kuuluv käibemaks. Põhivara soetamisel tasutud käibemaksu mahaarvamise õigus lisandus 1992. aastal. (Rahandusministeerium 2006)

1992. aastast olid käibemaksukohustuslased Eestis alalise tegevusena maksustatavaid kaupu müüvad või teenuseid osutavad maksuametis registreeritud ettevõtted ja organisatsioonid, kelle maksustatav käive ületas kalendriaasta jooksul 130 000 krooni ehk ligikaudu 8 300 eurot. 1995. aastal tõsteti käibemaksukohustuslaseks registreerimise piirmäär 250 000

kroonini, mille väärtus eurodes on ümardatuna 16 000 eurot. (Rahandusministeerium, 2006) Alates 2018. aastal jõustunud Käibemaksuseaduse muudatusele on käibemaksukohustuslaseks registreerimine kohustuslik ettevõtetal, kelle maksustatav käive ületab 40 000 eurot (Käibemaksuseadus 2003, §19 lg 1).

Euroopa Liidu liikmesriikides on lubatud kehtestada standard käibemaksumääraks minimaalselt 15% (Council Directive 2006/112/EC, lk 5 punkt 29). Lisaks on igal riigil lubatud määrata kuni kaks erievat vähendatud maksumäära, mis ei tohi olla madalamad kui 5%. (*Ibid.* artikkel 81). Alates 2009. aastast kehtib Eesti käibemaksumäär 20%, varasemalt oli maksumääraks 18% (Riigi 2009. aasta teise lisaeelarve...). Teistes Euroopa Liidu liikmesriikides varieerub 2020. aasta alguse seisuga standard käibemaksumäär vahemikus 17-27%. Madalaim maksumäär kehtib Luksemburgis ja kõrgeim Ungaris, ülejäänud Euroopa riikide käibemaksumäärad 1. jaanuari 2020 seisuga on toodud tabelis 1. (European Commission 2020: 3)

Tabel 1. Käibemaksumäärad Euroopa Liidu liikmesriikides 1. jaanuari 2020 seisuga, % (European Commission 2020: 3)

Riik	Riigi lühend	Super maksumäär	Vähendatud maksumäär	Standardmäär
Belgia	BE	-	6 / 12	21
Bulgaaria	BG	-	9	20
Tšehhi	CZ	-	10 / 15	21
Taani	DK	-	-	25
Saksamaa	DE	-	7	19
Eesti	EE	-	9	20
Iirimaa	IE	4,8	9 / 13.5	23
Kreeka	EL	-	6 / 13	24
Hispaania	ES	4	10	21
Prantsusmaa	FR	2,1	5.5 / 10	20
Horvaatia	HR	-	5 / 13	25
Itaalia	IT	4	5 / 10	22
Küpros	CY	-	5 / 9	19
Läti	LV	-	5 / 12	21
Leedu	LT	-	5 / 9	21
Luksemburg	LU	3	8	17
Ungari	HU	-	5 / 18	27
Malta	MT	-	5 / 7	18
Holland	NL	-	9	21
Austria	AT	-	10 / 13	20
Poola	PL	-	5 / 8	23

Riik	Riigi lühend	Super maksumäär	Vähendatud maksumäär	Standardmäär
Portugal	PT	-	6 / 13	23
Rumeenia	RO	-	5 / 9	19
Sloveenia	SI	-	5 / 9.5	22
Slovakkia	SK	-	10	20
Soome	FI	-	10 / 14	24
Rootsi	SE	-	6 / 12	25
Inglismaa	UK	-	5	20

Vähendatud maksumäärad on vahemikus alates minimaalsest lubatud 5 protsendist kuni 15 protsendini. Iirimaal, Hispaanias, Itaalias ja Luksemburgis on lubatud osadel kaubagruppidel rakendada super maksumäära (ingl k. *super rate*), mis on väiksem kui vähendatud maksumäära miinimummäär 5%. Jaanuaris 1993. aastal läks Euroopa Liit üle ühtsele käibemaksueeskirjale, mille järel plaaniti super maksumäärad järk-järgult kaotada (VAT rules and rates 2021). Tabelist 1 nähtub aga, et super maksumäärad kehtivad veel 2020. aastalgi. (European Commission 2020: 3)

Eestis kehtestatud käibemaks vastab oma olemuselt lisandunud väärtuse maksule. Käibemaksu tasub lõpptarbija, kuid maksu arvestab ja tasub müüja ehk maksukohustuslane. Maksukohustuslasel on õigus oma maksukohustusest maha arvata sisendmaks, mille olemus avatakse järgmises alapeatükis.

1.2 Sisendkäibemaks

Eestis registreeritud maksukohustuslasel on teatud juhtudel õigus arvata oma maksukohustusest maha kaupade ja teenuste ostul tasutud käibemaks, mida tuntakse sisendkäibemaksu nime all. „Lisandväärtuse maksuna rakendatava mittekumuleeruva käibemaksu põhitunnuseks on just sisendkäibemaksu mahaarvamise õigus. Sellega tagatakse, et kaupade ja teenuste tarbimine ettevõtluse tarbeks poleks maksustatud käibemaksuga ning et ei tekiks käibemaksu kumuleerumist.“ (Riigikohtu Halduskolleegium 2002, asja nr 3-3-1-21-02)

Lisandväärtuse maksu puhul ei teki müüjal maksukohustust kogu oma käibelt (Elling 2019: 234). Maksukohustuse arvestamisel arvatakse maksusummalt maha müügikäibe tarbeks

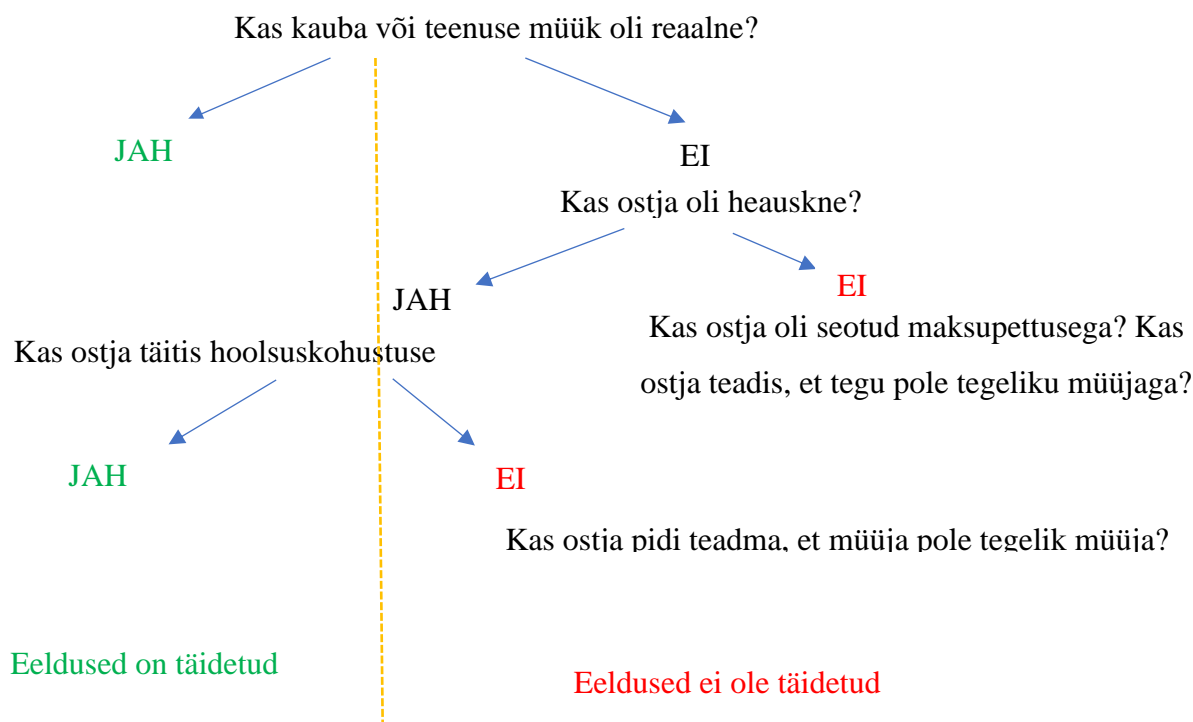
ostetud kaupade ja teenuste eest tasutud käibemaks. Müügiahela iga lüli makstud käibemaksude kogusumma on võrdne kauba või teenuse lõpphinnalt arvutatud käibemaksusummaga. (Lehis 2012: 332)

Eestis ja Euroopa Liidus leitakse lisandunud väärtus kaudse mahaarvamise meetodi alusel. Kaudse meetodi puhul leitakse lisandunud väärtus maksusummade vahe kaudu (Lehis 2012: 332). Kaudset meetodit iseloomustab valem (Elling 2019: 235):

$$\text{tasumisele kuuluv käibemaks} = \text{arvestatud käibemaks} - \text{sisendkäibemaks} \quad (1.2.1)$$

Sisendkäibemaksu on õigus maha arvata ainult Eestis registreeritud käibemaksukohustuslasel. Kuna isikutel, kes ei ole end maksukohustuslaseks registreerinud ei ole kohustust maksta müügikäibelt käibemaksu, siis ei ole neil ka käibemaksu mahaarvamise või tagastamise õigust. (Lehis 2012: 333)

Riigikohtu praktikas on sisendkäibemaksu mahaarvamise eelduseks materiaalsed ja formaalsed eelduste täitmine. Formaalsed nõuded käsitlevad nõuetekohase arve ja muude vorminõuete täitmist. Materiaalne ehk sisuline eeldus on, et tehing on toimunud – teenust osutati või kaup on vahetanud omanikku. Materiaalsel eeldusel pööratakse tähelepanu asjaolule, kas tehing võib olla fiktiivne ja tehtud maksudest kõrvalehoidmise eesmärgil. Materiaalsete eelduste täitmise kontrollimiseks on analüütik Liina Reisberg koostanud üldistatud skeemi Riigikohtu pikaajalisest praktikast, mida iseloomustab joonis 1. (Reisberg 2019: 6-8)

Joonis 1. Sisendkäibemaksu mahaarvamise lubatavuse materiaalsete eelduste kontroll (Reisberg 2019: 6-8).

Kui müügitehing oli fiktiivne, eeldatakse üldjuhul ostja heausksust, välja arvatud juhul kui tegemist oli kauba müügiga ja ostja ei ole kaupa saanud. Ostjal lasub hoolsuskohustuse nõue, mille kohaselt tuleb ostjal veenduda, et tehingu teine pool on käibemaksukohustuslane. Vastasel juhul ei ole ostjal õigus käibemaksu maha arvata. (*Ibid.*: 8-10)

Sisendkäibemaksu mahaarvamisel kehtib korrespondeeruvuse põhimõtte, mille kohaselt müüja maksukohustus ja ostja õigus sisendkäibemaks maha arvata peavad tekkima samaaegselt (Lehis 2012: 334). Kauba soetamisel või teenuse saamisel teiselt maksukohustuslaselt arvatakse sisendkäibemaks maha vastavalt KMS §37 sätestatud nõuete alusel koostatud arvele (Käibemaksuseadus 2003, §31 lg 1). Samas on Riigikohus leidnud, et kui sisendkäibemaksu maha arvamiseks vajalikud sisulised nõuded on täidetud, siis ei tohi käibemaksu neutraalsuse põhimõtte tõttu esitada maksukohustuslasele lisatingimusi, mis võivad muuta selle õiguse olematuks (Riigikohtu Halduskollegium 2016). Seega kui arve ei vasta Käibemaksuseaduses toodud nõuetele, kuid sisu poolest võib sisendmaksu maha arvata, siis on maksukohustuslasel selleks õigus.

Eestis registreeritud maksukohustuslase käibemaksudokument leetakse kaudsel meetodil lahutades müügitehingutel arvestatud käibemaksust maha teiselt käibemaksudokumentlaselt kaupade ja teenuste ostul tasutud sisendkäibemaks. Järgnevas alapeatükis tuuakse välja, kuidas toimub Eestis kehtiva käibemaksu kui lisandväärtusmaksu kajastamine ettevõtte raamatupidamises.

1.3 Käibemaksu arvestamine

Käibemaks on kaudne tarbimismaks, mida arvestab ja tasub käibemaksudokumentlasest müüja. Tulenevalt magistritöö eesmärgist uurida, kuidas käibemaksu määra muutus mõjutab ettevõtte konkurentsivõimet analüüsides ettevõtte finantstulemusi, on oluline selgitada, kuidas ettevõtte käibemaksu arvestab ning finantsaruandluses kajastab.

Käibemaksudokumentlasest ettevõtja on kohustatud pidama jooksvat käibemaksuarvestust ning esitama käibedeklaratsiooni iga maksustamisperioodi kohta. Käibedeklaratsioonis kajastatakse (Elling 2019: 348):

1. deklaratsiooni esitaja poolt võõrandatud kaupade ja teenuste maksutatav väärtus;
2. soetatud ning pöördmaksustamise põhimõttel maksustatud kaupade ja teenuste maksustatav väärtus;
3. maksustatavalt väärtuselt arvestatud käibemaks;
4. soetatud kaupade ja saadud teenuste sisendkäibemaks, mis seaduse kohaselt kuulub mahaarvamisele.

Eeltoodud infoga täidetud käibedeklaratsioon esitatakse vastavalt KMS §27 lõikele 1 maksustamisperioodile järgneva kuu 20. kuupäevaks elektroonilises vormis. Käibemaksu netosumma ehk arvestatud käibemaksu ja sisendkäibemaksu vahe tuleb maksukohustuslasel tasuda Maksu- ja Tolliametiga pangakontole deklaratsiooni esitamise kuupäevaks. Juhul, kui nimetatud käibemaksude vahe on negatiivne, on maksukohustuslasel võimalus jätta enamikse järgmiste perioodide maksukohustuste katteks maksuameti ettemaksukontole või taotleda enamikse tagastamist oma pangakontole. Tagastusnõudest teavitatakse maksuhaldurit maksudeklaratsioonis või muus kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. (*Ibid.* 2019: 357-358)

Selgitamaks kuidas käibemaksu ettevõtte raamatupidamises kajastatakse tuuakse järgnevalt kaks lihtsustatud illustreerivat näidet müügi- ja ostutehingute kajastamisest. Ettevõtte kajastab müügitehinguid raamatupidamiskandega, mille deebetkäive tekib kontol „Raha“ või „Nõuded ostjate vastu“ müügiarve brutosummas, „Müügitulu“ kontol kajastatakse arve netosumma ehk ilma käibemaksuta väärtus ning arvestatud käibemaksu summa kantakse bilansi passiva „Maksudkohustused“ kontole. Maksuvõlga kajastatakse vastavalt Raamatupidamise Toimkonna juhendi (edaspidi RTJ) lisale 2 lühiajalise kohustisena bilansikirjel „Võlad ja saadud ettemaksud“ (RTJ 2 punkt 15). Järgnevalt on toodud autori koostatud näide 1000 eurose müügihinnaga (summa ilma KM-ta) arve kajastamisest käibemaksudkohustuslase raamatupidamises, arvestades käibemaksumääraga 20% (tehing number 1):

Deebet/Kreedit	Konto nimetus	Summa
D	Nõuded ostjate vastu / Raha	1 200,00
K	Müügitulu	1 000,00
K	Maksudkohustused	200,00

Käibemaksudkohustuslasel tuleb arvestust pidada käibemaksuseaduse alusel mahaarvamisele kuuluva soetatud kaupade ja saadud teenuste sisendkäibemaksu kohta. Sisendkäibemaks on oma olemuselt maksunõue, kuna ettevõtte on kaupa või teenust ostes käibemaksu summa tasunud ning sisendkäibemaksu maha arvamise tingimuste täitmisel on õigus makstud käibemaksu summa riigilt tagasi küsida. Sisendkäibemaks kajastatakse aktivas kontol „Maksude ettemaksud ja tagasinõuded“ (RTJ 2 lisa 1). Järgnevalt on kirjeldatud ostutehingut (tehing number 2) brutosummas 1000 eurot, mille puhul ettevõttel on õigus sisendkäibemaksu maha arvata. Näites kasutatud käibemaksumääraks on 20% ning ostetakse kaupa ehk tekib käive kontol „Kaubakulu“.

Deebet/Kreedit	Konto nimetus	Summa
D	Kaubakulu	833,33
D	Maksude ettemaksud ja tagasinõuded	166,67
K	Võlad tarnijatele/Raha	1 000,00

Eeldades, et eelnevalt raamatupidamiskannetena kirjeldatud tehingud 1 ja 2 on toimunud samal maksustamisperioodil ehk ühe kuu jooksul saab leida ettevõtte maksudkohustuse.

Vastavalt lisandunud väärtuse kaudse mahaarvamise meetodile (valem 1.2.1) oleks ettevõtte maksukohustuseks $200 - 166,67 = 33,33$ eurot, mis tuleb tasuda Maksu-ja Tolliameti pangakontole.

Magistritöö on suunatud vähendatud käibemaksumäära mõju uurimisele olukorras, kus sisendkäibemaksumäär jääb muutumatuks. Järgnevalt näidatakse, kuidas muutub müügi kajastamise raamatupidamiskanne, kui tehingu number 1 käibemaksumäär oleks 5% ning ettevõtte müügihind ehk müügiarve netosumma ei muutu (tehing nr 3).

Deebet/Kreedit	Konto nimetus	Summa
D	Nõuded ostjate vastu / Raha	1 050,00
K	Müügitulu	1 000,00
K	Maksukohustused	50,00

Blažic ja Dimitric (2009: 88-89) on uurinud käibemaksumäära vähendamise mõjusid ning selgitanud, et maksumäära muutus ei pruugi mõjutada kauba või teenuse hinda (tehing 3), vaid kajastuda hoopis maksukohustustlase kasumimarginaali tõusus. Tehingus number 4 tuuakse raamatupidamiskanne, mille puhul on müügiarve brutosumma ehk hind kliendi jaoks samaks jäänud, kuid käibemaksumäär on 5% (tehing number 4).

Deebet/Kreedit	Konto nimetus	Summa
D	Nõuded ostjate vastu / Raha	1 200,00
K	Müügitulu	1 142,86
K	Maksukohustused	57,14

Eelnevalt kirjeldatud neli tehingut on kokku võetud tabelis 2. Näide 1 kirjeldab olukorda, kus käibemaksumäära muutus on täielikult üle kandunud tarbija lõpphinda. Näites 2 ei ole lõpptarbija jaoks hind muutunud, kuid maksumäära muutuse tõttu on suurenenud ettevõtte müügitulu. Tabelis on leitud maksunõude ja -kohustuse vahe valemi 1.2.1 alusel ning vastavalt näidatud kas nõude või kohustuse real.

Tabel 2. Käibemaksumäära vähendamise mõju finantstulemustele ja -seisule kauba hinna vähenedes ja samaks jäädes (autori koostatud eelnevate näidete põhjal)

Konto nimetus	NÄIDE 1			NÄIDE 2		
	1 ja 2	2 ja 3		1 ja 2	2 ja 4	
Käibemaksumäär	KM 20%	KM 5%	Muutus	KM 20%	KM 5%	Muutus
KASUMIARUANNE						
Müügitulu	1 000,00	1 000,00	0,00	1 000,00	1 142,86	142,86
Kaubakulu	833,33	833,33	0,00	833,33	833,33	0,00
Aruandeaasta kasum (kahjum)	166,67	166,67	0,00	166,67	309,53	142,86
BILANSS						
AKTIVA						
Nõuded ostjate vastu / Raha	1 200,00	1 050,00	-150,00	1 200,00	1 200,00	0,00
Maksude ettemaksud ja tagasinõuded	0,00	116,67	116,67	0,00	109,53	109,53
Aktiva kokku	1 200,00	1 166,67	-33,33	1 200,00	1 309,53	109,53
PASSIVA						
Võlad tarnijatele	1 000,00	1 000,00	0,00	1 000,00	1 000,00	0,00
Maksudohustused	33,33	0,00	-33,33	33,33	0,00	-33,33
Aruandeaasta kasum (kahjum)	166,67	166,67	0,00	166,67	309,53	142,86
Passiva kokku	1 200,00	1 166,67	-33,33	1 200,00	1 309,53	109,53

Tabeli 2 põhjal on võimalik välja tuua, et müügil arvestatav käibemaks mõjutab ettevõtte lühiajalisi kohustusi kontol „Maksudohustused“ ning sisendkäibemaks mõjutab läbi konto „Maksude ettemaksud ja tagasinõuded“ ettevõtte käibevarasid. Autori koostatud näide toob esile, et käibemaksumäära vähendamisel ja sisendkäibemaksu samaks jäädes tekib ettevõttel maksudohustuse asemel nõue, mis on ettevõtte jaoks vabad likviidsed vahendid. Lisaks mängib olulist rolli ettevõtte finantsseisu ja -tulemuste muutuses kauba hinnastamine. Juhul, kui ettevõtte toote hinda ei muuda ehk tarbija maksab kauba eest täpselt sama summa, mis 20 protsendise maksumääraga, siis suureneb ettevõtte müügitulu, kasum ja tekib maksude tagasinõue (näide 2). Kui aga maksumäära vähendamine muudab tarbija jaoks hinda, siis väheneb ettevõtte maksudohustus ja tekib maksude tagasinõue, kuid seejuures väheneb ka ostjatelt saadav raha. Eelkirjeldatu on käibemaksumäära vähendamise otsene mõju kirjeldatuna läbi ettevõtte finantside. Järgnevas peatükis tuuakse erinevatest uurimustest välja, milliseid kaudseid mõjusid võib käibemaksumäära vähendamine kaasa tuua.

1.4 Vähendatud käibemaksumäär

Euroopa Liidus on lubatud käibemaksumäära vähendada valdkondades, mis on töömahukad, olulises osas suunatud lõpptarbijale ning mõjutavad peamiselt lokaalseid ettevõtteid. Samuti on oluline aspekt, mida maksumäära vähendamisel jälgitakse, et maksumäära muutus ei omaks olulist mõju konkurentsile. (Blažic, Dimitric 2009: 88-89)

Vastavalt nõukogu direktiivile 2006/112/EÜ on liikmesriikidel õigus rakendada vähendatud käibemaksumäära kuni minimaalselt 5% (Council Directive 2006/112/EC, lk 47). Direktiivi lisas 3 määratletakse kauba- ja teenusegrupid, millele on lubatud vähendatud maksumäära kohaldada. Lisaks paljudele muudele kaupadele ja teenustele on direktiivi lisas 3 välja toodud inimese ja looma tarbitavad toiduained, ravimid, meditsiinivarustus ja palju muud. (Council Directive 2006/112/EC, lk 146)

Vähemal või rohkemal määral kasutavad vähendatud käibemaksumäära rakendamise võimalust kõik Euroopa Liidu liikmesriigid peale Taani (European Commission 2020). Eestis võeti vähendatud käibemaksumäär esmakordselt kasutusele 1999. aastal raamatute puhul, mida maksustati 5%-lise maksumääraga. 2000. aastal kehtestati vähendatud käibemaksumäär ohtlike jäätmete käitlemisele. Järgmisel aastal lisandusid ravimid, meditsiiniseadmed ning biotsiidid. 2001. aasta juulist maksustati vähendatud maksumääraga füüsilisele isikule riigi- valla- või linnaeelarvest finantseeritavale juriidilisele isikule või asutusele oma tarbeks müüdav soojusenergia ning füüsilisele isikule isiklikuks tarbeks müüdav küttureturvas, brikett, kivisüsi või küttepuit. 2008. aastal tõsteti eelnevalt nimetatud kaupade maksumäär 9%-ni (Tulumaksuseaduse, käibemaksuseaduse ja... 2008, § 2). (Rahandusministeerium, 2006)

Riiklikust vaatenurgast võib käibemaksumäära vähendamise eesmärgiks olla teatud kaupade või teenuste tarbimise soodustamine, siseturu toimimise ja majandusliku tõhususe edendamine (Study on Reduced VAT... 2007: 42). Blažic ja Dimitric (2009: 88-89) toob välja, et maksumäära vähendamisel peaks olema otsene mõju tarbijahinna langusele. Väheste ettevõtetega tööstusharudes võib käibemaksumäära vähendamisega 5 protsendipunkti võrra kaasneda piirkulude vähenemine kuni ligikaudu 5%. Sellega kaasneva

kasumimarginaali tõusu pealt on võimalik suurendada tootmiskahte. Toodangu kasvades on võimalik vähendada müügihinda, samal ajal ettevõtte kasumit vähendamata.

Nipers *et al* (2019) uurisid Balti riikides perioodil detsember 2017 kuni veebruar 2019, kuidas on Läti käibemaksumäära muudatus mõjutanud värskete puu- ja köögiviljade tarbijahindu. Matemaatilise eelduse kohaselt leiti, et 16 protsendipunktilise maksumäära languse puhul võiksid hinnad väheneda 13,2 protsendipunkti. Nimetatud uuringu autorid ise aga nii suurt hinnamuutust ei oodanud. Uurimisperioodil viidi Läti, Leedu ja Eesti pealinnades läbi igakuiseid hinnauuringuid. Uuringust selgus, et keskmiselt langesid tarbijahinnad 11,7 protsendipunkti võrra. Nipersi ja teiste arvates on märkimisväärse hinnalanguse põhjus selles, et suuremad jaeketid kinnitasid enne maksumäära vähendamist oma valmisolekut proportsionaalselt käibemaksumuudatusega ka hindu alandama.

Käibemaksumäära vähendamine ei kajastu tihti kauba või teenuse hinnamuutuses, vaid hoopis maksukohustuslase kasumimarginaali tõusus (Blažic, Dimitric 2009: 88-89). Selle põhjuseks arvatakse olevat riskivabam lähenemine lühiajalisele maksumuutusele ning selle arvelt kasumi kasvatamine. Riskantsem oleks vähendada hindasid lootes, et nõudlus suureneb ning seeläbi kasum püsib samal tasemel või suureneb. (European Commission 2003: 23)

Soomes katsetati vähendatud maksumäära mõjusid juuksuriteenuste näitel aastatel 2007-2010. Käibemaksumäära vähendati 22 protsendilt 8 protsendini. Kosonen (2010) selgitas, et maksumuudatusel oli tarbijahindadele oodatust poole väiksem mõju. Hinnalangust oli näha pigem suurtes korporatsioonides kui väiksemates eraettevõtetes. Oodatud positiivset mõju nõudlusele ja tööjõu vajadusele käibemaksumäära langetamisest Kosonen ei leidnud. Kosonen leiab, et tõenäoliselt oli maksumäära muutmisel positiivne efekt vaid ettevõtetele, kel oli võimalik kolme aasta jooksul kasumlikkust parandada.

Dietl *et al.* (2010) on uurinud käibemaksuvabastuse mõju konkurentsile ja üldisele heaolule. Uurimuses töötatakse välja üldine mudelraamistik analüüsimaks asümmeetriliste käibemaksurežiimide mõju turuosale, optimaalsetele hindadele ja maksulaekumisele. Postiteenuse sektori näitel leitakse, et käibemaksuvabastusel on positiivne mõju ettevõtte kasumile, mis ühtlasi tugevdab käibemaksust vabastatud ettevõtete suhtelist konkurentsipositsiooni. (*Ibid.* 2020: 21)

Käibemaksumäära vähendamise soovitakse peamiselt edendada siseturgu ja -majandust ning soodustada maksuobjektiks olevate kaupade või teenuste tarbimist. Ettevõtte seisukohalt on käibemaksumäära muutus kajastunud kasumlikkuse ja konkurentsipositsiooni paranemises.

2. KONKURENTSIVÕIME

2.1 Konkurentsi mõiste

Konkurentsi esineb igas eluvaldkonnas, mistõttu on see suhteline mõiste, mida ei ole võimalik üheselt defineerida ega mõõta. 1993. aastal Eestis kehtestatud Konkurentsiseadus defineerib seda järgnevalt: „Konkurents on ettevõtlusega tegelevate füüsiliste ja juriidiliste isikute ning nende liitude, assotsiatsioonide ja muude ühenduste selline omavaheline võistlus, mis soodustab näiteks (Konkurentsiseadus 1993, § 3):

- 1) tegevus- ja valikuvabadust;
- 2) kaupade, teenuste ja tehnoloogia uuendamist;
- 3) kaupade ja teenuste pakkumise vastavusse viimist nõudlusega;
- 4) turu intensiivistumist, turutoonuse tõusu.“

Omavahel võistlevad ettevõtlusega tegelevad füüsilised ja juriidilised isikud on konkurendid. Konkurente on võimalik liigitada otsesteks, kaudseteks ja potentsiaalseteks. Otsest konkurendid on ettevõtted, kes toodavad sarnastele tarbijatele samasuguseid tooteid. Kaudsed konkurendid pakuvad analoogseid tooteid erinevatele tarbijatele. Potentsiaalsed konkurendid pakuvad sarnastele tarbijatele erinevaid tooteid. Põhilised põllumajandustooted on erinevalt kaubamärgiga toodetest tootjate vahel sageli homogeensed (Competition... 2005: 18). (Kuusik *et al* 2010: 75-76)

Ettevõtte konkurendid soovivad saavutada sama eesmärgi ning võita samu kliente. Ettevõttele annab konkurentsieelise teadmise, milline on turul valitsev konkurentsikeskkond. Teades oma konkurente ja keskkonda, kus konkureeritakse on ettevõttel võimalik kaardistada oma tugevused ja nõrkused ning seejärel paika panna strateegia. (Best 2005: 192)

Nii teadlasi kui ettevõtteid ja riike on alati huvitanud, mis teeb ühe organisatsiooni või sotsiaalse grupi teisest edukamaks. Jõutud on loendamatul arvul erinevatele tulemustele, mida võib üldistavalt kokku võtta ühe sõnaga – konkurentsivõime. (Porter 1990: xi-xii)

Konkurentsivõime on laiaulatuslik nähtus, mille tõlgendamine on ajaga oluliselt muutunud. Scott-Lodge defineeris 1985. aastal (ref Aiginer 2013: 69) seda kui riigi võimet toota, levitada ja teenindada kaupu rahvusvahelises majanduses viisil, mis suurendaks elatustaseme tõusu. 1995. aastal leidis OECD, et konkurentsivõime on ettevõtete, tööstusharude, piirkondade, rahvaste või riikideüleste piirkondade võime genereerida suhteliselt kõrge teguritu ja tööhõive, olles ja jäädes avatuks rahvusvahelisele konkurentsile (ref Aiginer 2013: 69)

Läbi aegade üks olulisemaid ja peale mitukümmet aastat endiselt relevantne on aga Micheal E. Porteri lähenemine raamatus "*The Competitive Advantage of Nations*" (Ketels, Keller 2015: 1). Porter toob välja, et konkurentsivõime tähendus oleneb selle tõlgendajast. Ettevõtted vaatlevad konkurentsi kui suutlikkust võistelda maailmaturgudel globaalse strateegiaga. Majandusteadlased uurivad konkurentsi läbi madalate tööjõu ühikukulude. Poliitikud tõlgendavad konkurentsi aga läbi kaubavahetuse saldo. Kuidas iganes otsustakse konkurentsivõimet defineerida, küsimus millise teooria järgi oleks võimalik seda nähtust selgitada jääb siiski. (Porter 1990: xii)

Konkurentsivõimet võib seega vaadelda erinevatel tasanditel, nii riigi, tööstusharu kui ettevõtte aspektist. Magistritöös võrreldakse aiandussektori ettevõtete konkurentsivõimet ehk hinnatakse konkurentsi ettevõtte tasandil.

2.2 Konkurentsivõime mõõtmine

Konkurentsivõime mõõtmiseks ei ole ühte parimat meetodit, kuid on jõutud üksmeelele, läbi milliste teadusharude seda nähtust mõõta. Esiteks võib läheneda neoklassikalise ökonomikaga, mis mõõdab konkurentsivõimet läbi reaalse vahetuskursi, suhtelise eelise indeksi ning ekspordi või impordi indeksite. Strateegilise juhtimise koolkonnad (sealhulgas M. Porter) rõhutavad aga ettevõtte struktuuri ja strateegiat. Strateegia puhul on oluline mitte-rahaline ülemuslikkus ja kulude juhtimine. Kulude juhtimise konkurentsivõime on mõõdetav läbi erinevate kulunäitajate, tootlikkuse ja efektiivsuse. (Latruffe 2010: 5-6)

Kulude juhtimist ja haldamist peetakse põllumajanduses peamiseks kasumi mõjutamise viisideks. Aulová *et al* (2019: 9) põhjendavad eelnevat väidet põllumajanduse positsiooniga rahvusvahelises majanduses, kus põllumajandusettevõtetal puudub märgiline mõju turuhindade kujunemisele. Tootlikkuse tõstmiseks nendib Porter (1990: 6), et ettevõtetal tuleb järjepidevalt tegeleda innovatsiooniga. Seda on võimalik teha näiteks läbi toote kvaliteedi tõstmise, tehnoloogiliste arenduste ja tootmise efektiivsuse parendamise. Kui konkurendid ei suuda või ei soovi uuendustega kaasa tulla, siis võib see ettevõtte jaoks tähendada olulist konkurentsieelist (*Ibid.*: 45).

Põllumajandusettevõtte konkurentsivõimet mõjutab tootmise varieeruvus samade sisendite olukorras. Saagikus on tundlik ilmastiku ja veega varustatuse muutuste suhtes, mida ei ole võimalik enne istutamist ja planeerimisfaasis usaldusväärselt hinnata. Sellega kaasneb oht, et mõne piirkonna toodang, ja seeläbi ka majandustulemused, on mõnel aastal oluliselt kehvemad kui teistel. (OECD 2005: 17)

Magistritöös analüüsitakse Eesti ja Läti aiandusettevõtteid. Autori hinnangul on naaberriikide ettevõtted käesoleva töö raames võrreldavad ning ilmastiku rolli kui olulist konkurentsieelist analüüsis ei arvestata.

Sink ja Tuttle (Sink, 1985; Sink and Tuttle 1989 ref Rolstadås 1998: 990-992) on välja töötanud ettevõtte tulemuslikkuse mõõtmiseks mudeli, mis koosneb kuuest omavahel tugevalt seotud kriteeriumist: tõhusus, efektiivsus, kvaliteet, tootlikkus, innovatsioon ja kasumlikkus.

Tulemuslikkuse mudelis pööratakse esmalt tähelepanu tõhususele, mida kirjeldatakse kui õigel ajal õigete toimingute tegemist. Järgmiseks sammuks on efektiivsuse ja kvaliteedi analüüs. Efektiivsus on seotud sisendite ja töötlemisprotsessiga, mis leitakse suhtarvuna jagades eeldatav vajaminev ressurss tegelikult tarbitud ressursiga. Suhtarvu võib leida tööjõu või materjalide suhtes või hinnata ettevõtte või tootmisüksuse koguefektiivsust. (Sink and Tuttle 1989 ref Rolstadås 1998: 990-992)

Ettevõtte efektiivsust on võimalik leida varade kogusumma või erinevate vara liikide lõikes. Aiandussektori ettevõtete varadest olulise osa moodustab põhivara. Olenevalt kasvatatavast kultuurist koosneb aiandusettevõtte põhivara maast ning teine oluline põhivara grupp on

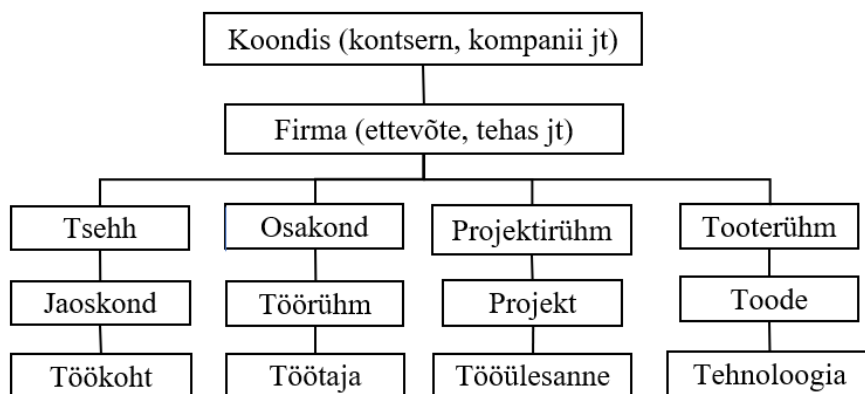
masinad ja seadmed. Tulenevalt põhivarade osakaalust koguaradest mängib konkurentsivõimelisuses rolli põhivarade efektiivne kasutamine. Põhivarade kasutamise efektiivsust leitakse järgmiselt (Alver, Reinberg 2002: 314):

$$\text{Põhivarade käibekordaja} = \frac{\text{müügitulu}}{\text{põhivarade keskmine maksumus}} \quad (2.1)$$

Põhivarade käibekordaja madal väärtus viitab liigsetele investeeringutele põhivarasse, võrreldes sellest saadava müügituluga. Kõrge väärtus viitab ettevõtte põhivara efektiivsele kasutamisele või ettevõtte vähesele või amortiseerunud põhivarale. Teearu ja Krumm (2005: 23) toovad välja, et põhivara käibekordaja kujunemisel mängivad rolli amortisatsiooni arvutamise meetod, firma investeeringute ulatus ja põhivarade vanus. (Alver, Reinberg 2002: 314)

Järgmine kriteerium Sink ja Tuttle'i mudelis on kvaliteet. Kuna kvaliteet on niivõrd lai mõiste, on seda võimalik hinnata kuues erinevas protsessi punktis. Innovatsioon on tulemuslikkuse säilitamise ja parendamise põhielement (Sink and Tuttle, 1989 ref Rolstadås 1998: 990-992). Innovatsioonile võib suuresti kaasa aidata informatsioon, mida konkurendid ei oska otsida või mis ei ole neile kättesaadav (Porter 1990: 48). Ege Sepp (2018: 29) on oma magistritöös „Innovatsiooni juhtimine Eesti ettevõtetes“ läbi töötatud teoreetilise materjali põhjal välja toonud, et innovatiivsemad on ettevõtted, kes asuvad pigem linna-asulates kui maa-asulates. Innovatsioonile aitab kaasa kauba või teenuse müük väljapoole Eestit ning välisosaluse kaasamine. Samuti on täheldatud, et kuna innovatsioonid on ressursimahukad, siis on eelis suurematel ettevõtetel.

Kogutootlikkus on väljundi ja sisendi suhe (Sink and Tuttle 1989 ref Rolstadås 1998: 991). Tootlikkust võib mõõta igal tasandil eraldi või süsteemsena läbi valitud tasandite. Tootlikkuse mõõtmise erinevaid tasandeid iseloomustab joonis 2. (Kalle 2007: 13-14)

Joonis 2. Tootlikkuse mõõtmise tasandid (Kalle 2007: 14).

Tootlikkuse sisendite ja väljundite valik sõltub tootlikkuse mõõtmise eesmärgist ning olemasolevatest andmetest. Peamiselt kasutatavateks tootlikkuse mõõtmise sisenditeks on tööjõud, kapital, vahesisendid (materjal, energia vms) või nende kombinatsioon. Vastavalt kasutatud sisendite hulgast liigitatakse tootlikkuse mõõdikuid ühe- või mitmefaktoriliseks. (Giovanni, Nezu 2001: 12-13)

Eestis järjestab iga-aastaselt ettevõtteid konkurentsitabelisse Eesti Konjunktuuriinstituut. Konjunktuuriinstituut hindab ettevõtte konkurentsivõimet läbi ettevõtte edukuse, tulemuslikkuse ja arengu jätkusuutlikkuse. Lähtutakse eeldusest, et turul konkurentsivõimelisemad ettevõtted saavutavad paremaid majandustulemusi. Sarnaselt Latruffe'le (2010: 5-6) on Konjunktuuriinstituudi meetodi üheks osaks ettevõtete hindamisel ka tootlikkus, mis leitakse ühe töötaja kohta valemiga (Eesti Konjunktuuriinstituut 2020: 4):

$$\text{Tootlikkus ühe töötaja kohta} = \frac{\text{müügitulu}}{\text{töötajate keskmine arv aruandeaastal}} \quad (2.2)$$

Kasumlikkus ja kasum on iga äriühingu lõppeesmärk (Rolstadås 1998: 990-992). Kasum leitakse lahutades kogutulust või rahavoost kulud ja maksud (Antony, Bhattacharyya 2010: 5). Tulenevalt Eesti Finantsaruandluse Standardist on Eestis kasumist lahutatavaks maksuks tulumaks. Äriühingut maksustatakse tulumaksuga dividendide või muude kasumieraldiste välja maksmisel rahalises või mitterahalises vormis. (Tulumaksuseadus 2021, § 18) Sellest tulenevalt ei ole käibemaksu mõju ettevõtte kasumile finantsaruannetest näha, mis aga ei tähenda, et käibemaks ettevõtte kasumit ei mõjutaks.

Ettevõtte rentaabluise ehk kasumlikkuse näitajaid on võimalik kirjeldada läbi paljude majandusnäitajate, kuid sagedamini leiavad kasutust müügikäibe puhasrentaablus, omakapitali ja varade rentaablus, mida väljendatakse protsendina (Tearu, Krumm 2005: 27). Müügikäibe puhasrentaablus näitab kasumi osatähtsust müügikäibest ja iseloomustab ettevõtte hinnakujundust, tootmise efektiivsust ja kulude struktuuri. Müügi puhasrentaablus leitakse järgmise valemiga (Alver, Reinberg 2002: 320):

$$\text{Müügikäibe puhasrentaablus} = \frac{\text{puhaskasum}}{\text{müügitulu}} * 100 \quad (2.3)$$

Varade puhasrentaablus (ROA) ehk varade tulukus näitab ettevõtte varadesse tehtud investeeringute tasuvust (Rünkla 2003: 62). Tearu ja Krumm (2005: 29) selgitavad, et ROA näitab, mitu rahaühikut kasumit saadakse igalt varadesse paigutatud rahaühikult. Varade puhasrentaablus leitakse järgmiselt (Kõomägi 2006: 127):

$$\text{ROA} = \frac{\text{puhaskasum}}{\text{keskmine koguvvara}} * 100 \quad (2.4)$$

Omakapitali rentaablus (ROE) näitab omakapitali maksujärgset tootlikkust, mis kajastab omanike poolt ettevõttesse paigutatud kapitali tasuvust. Omakapitali puhasrentaablust on otstarbekas kõrvutada nii ettevõtte enda näitajatega aastate lõikes kui ka võrrelda teiste ettevõttega. (Rist, Pizzica 2014: 90)

$$\text{ROE} = \frac{\text{puhaskasum}}{\text{keskmine omakapital}} * 100 \quad (2.5)$$

Juhul, kui ettevõtte ei ole maksuametile enam makstud summat rahas välja võtnud, kajastub nõue ettevõtte bilansis aktiva poolel käibevarades. Käibevarade maht mõjutab ettevõtte likviidsust, mida iseloomustatakse peamiselt läbi kahe suhtarvu - lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja likviidsuskordaja. Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja annab ülevaate, mitu korda on käibevara kogumaksumus suurem lühiajaliste kohustiste kogusummast. Suhtarv leitakse järgmiselt (Alver, Reinberg 2002: 308):

$$\text{Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja} = \frac{\text{käibevara}}{\text{lühiajalised kohustused}} \quad (2.6)$$

Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja hindamisel tuleb arvestada, et kordaja iseloomustab staatilist hetkeseisu ning ei näita tuleviku rahavoogude omavahelist vastavust (Rünkla 2003: 64). Suhtarvule hinnangu andmisel tuleb eelkõige lähtuda majandusharu eripärast, kuid levinud hindamiskriteeriumid lühiajalise võlgnevuse kattekordaja hindamiseks on (Kõomägi 2006: 123):

- lühiajaline võlgnevuse kattekordaja $\geq 1,6$ hea
- $1,1 \leq$ lühiajaline võlgnevuse kattekordaja $\leq 1,59$ rahuldav
- lühiajaline võlgnevuse kattekordaja $\leq 1,1$ nõrk

Likviidsuskordaja ehk maksevõimekordaja välistab suhtarvus käibevara summast varud. Näitaja iseloomustab ettevõtte võimet genereerida väga kiiresti raha likviidsematest varadest. Likviidsuskordaja leitakse järgmise valemiga (Bragg 2005: 102):

$$\text{Likviidsuskordaja} = \frac{\text{raha+kauplemiseesmärgil hoitavad väärtpaberid+debioorne võlgnevus}}{\text{lühiajalised kohustused}} \quad (2.7)$$

Likviidsuskordajale on võrreldes lühiajalise võlgnevuse kattekordajaga seatud rangemad kriteeriumid (Kõomägi 2006: 123):

- 1 likviidsuskordaja $\geq 0,9$ hea
- 2 $0,31 \leq$ likviidsuskordaja $\leq 0,89$ rahuldav
- 3 likviidsuskordaja $\leq 0,3$ nõrk

Magistritöös käsitletakse ettevõtte konkurentsivõime hindamisel konkurentsivõime aspekte, mida on võimalik kirjeldada finantsnäitajate analüüsiga. Konkurentsivõime mõõtmisel arvutatakse ettevõtte kasumlikkuse, tootlikkuse, efektiivsuse ja likviidsuse suhtarvud.

3. KÄIBEMAKSUMÄÄRA MÕJU AIANDUSETTEVÕTTE KONKURENTSIVÕIMELE

3.1 Andmed ja metoodika

Magistritöö eesmärk on Eesti ja Läti aiandusettevõtteid võrreldes uurida, kuidas mõjutab käibemaksumäära langetamine ettevõtte konkurentsivõimet. Eesmärgi saavutamiseks tuuakse valitud Eesti aiandusettevõtete 2019. aasta majandustulemuste alusel koostatud mudelarvutuses välja, milliseks oleksid kujunenud ettevõtete majandustulemused, kui Eestis oleks 2019. aastal kehtinud puu- ja köögivilja omatoodangule käibemaksumäär 5%. Seejärel analüüsitakse kolme Eesti ja kolme Läti aiandusettevõtte majandusaasta aruannetes avalikustatava info ja autori mudelarvutustes leitud andmete põhjal konkurentsivõimet iseloomustavaid suhtarve. Eesti ettevõtete majandusaasta aruanded on kättesaadavad Äriregistris ning Läti ettevõtete majandusaasta aruanded on avalikustatud veebilehel lursoft.lv. Uuritav periood on kaks aastat enne ja peale Läti käibemaksumäära vähendamist 2018. aastal ehk periood 2016 kuni 2019. Kuigi Lätis kehtis vähendatud maksumäär ka 2020. aastal, siis kuna magistritöö kirjutamise hetkeks ei ole ettevõtted kohustatud eelneva aasta majandusaasta aruandeid esitama, ei kaasata uurimusse 2020. aasta andmeid.

Uurimusse valitakse ettevõtted, kellele kehtib või kehtiks puu- ja köögiviljade käibemaksumäära erisus. Ettevõtteid valitakse põhitegevusala järgi kolmest kategooriast: puuvilja-, marja- ja köögiviljakasvatavad. Kuna uurimuse seiskohast ei ole oluline nimetada uuritavaid ettevõtteid nimeliselt, eristatakse analüüsis ettevõtted vastavalt riigile, kus ettevõtte on registreeritud ning põhitegevusalale. Valimi koostamisel jälgitakse, et tegemist oleks käibemaksukohustuslasega. Valimisse on kaasatud suuruselt ja tegevusalalt sarnased ettevõtted. Ettevõtte suuruse hindamisel kõrvutati 2019. aasta müügitulud, mis kajastuvad tabelis 3. Eesti ettevõtete puhul avaldatakse aruandes müügitulu protsentuaalne jaotus, seega on jälgitud, et vähemalt 90% tuludest oleks seotud puu- või köögivilja kasvatamisega. [Lursoft.lv](http://lursoft.lv) veebileht Läti ettevõtete kohta sellist infot ei kajasta, kuid autor on otsinud ettevõtete peamise tuluallika kohta infot erinevatest mitteametlikest avalikest allikatest.

Tabel 3. Uurimusse valitud ettevõtete müügitulu 2019. aastal, € (autori koostatud ettevõtete majandusaasta aruannete põhjal aastal 2019)

	EE	LV
Marjad	217 954,00	200 077,00
Köögivilid	2 400 963,00	2 571 413,00
Puuvili	638 254,00	603 494,00

Suhtarvude analüüsimiseks leitakse tegevusala keskmised suhtarvud Eesti Statistikaameti ja *Central Statistical Bureau of Latvia* (Lätis Statistikaamet) andmebaaside näitajate põhjal. Eesti Statistikaameti andmed võetakse andmebaasidest EM009 ettevõtete vara, kohustused ja omakapital tegevusala (EMTAK 2008) ja tööga hõivatud isikute arvu järgi ja EM001 ettevõtete majandusnäitajad tegevusala ja tööga hõivatud isikute arvu järgi. Andmed kuvatakse kõikide näitajate lõikes aastatel 2015-2019 tegevusalal taime- ja loomakasvatus, jahindus ja neid teenindavad tegevusalad, kuhu kuuluvad magistritöös analüüsitavad aiandussektori ettevõtted. Läti Statistikaamet lehelt võetakse väljavõtted UFF040 *Assets and liabilities of merchants by kind of activity at the end of the year (NACE Rev.2)*, (mln euro) 2006 – 2019 ja UFF030. *Profit or loss after taxes and net turnover of merchants by kind of activity (NACE Rev.2)*, (mln euro) 2006 – 2019.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks võrdleb autor valimi ettevõtete kasumlikkuse, tootlikkuse, efektiivsuse ja likviidsuse suhtarve erinevate kultuuride kasvatajate lõikes kahe riigi vahel ning statistikaameti andmete põhjal leitud valdkonna keskmiste näitajatega. Suhtarvude erisuste võimalike põhjuste paremaks hindamiseks on vajadusel koostatud ettevõtte kulude või varade vertikaalanalüüs. Vertikaalanalüüsi kasutatakse aruande sisemise struktuuri uurimiseks, et väljendada aktiva- ja passivakontode osakaale või kasumiaruandes erinevate kululiikide osamäärasid müügikäibest tulemi kujunemisel (Rünkla 2003: 60).

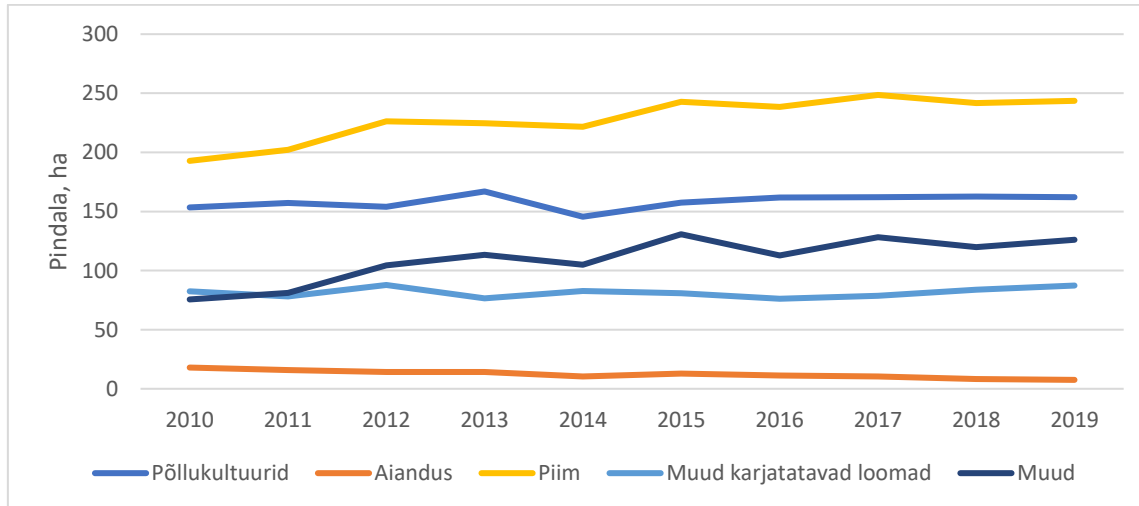
3.2 Aiandussektori eripära

2020. aastal saab põllumajandusega tegelev füüsiline või juriidiline isik või juriidilise isiku staatusega ühendus, kes on aktiivne põllumajandustootja või vastab aktiivse

põllumajandustootja nõuetele taotleda järgmisi pindalapõhiseid põllumajanduslikke otsetoetusi (Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet 2020: 4):

1. Ühtne pindalatoetus;
2. Kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetus;
3. Noore põllumajandustootja toetus;
4. Puu- ja köögivilja kasvatamise otsetoetus;
5. jätkata saab väikepõllumajandustootjate toetuse (VPT) kavas osalemisega.

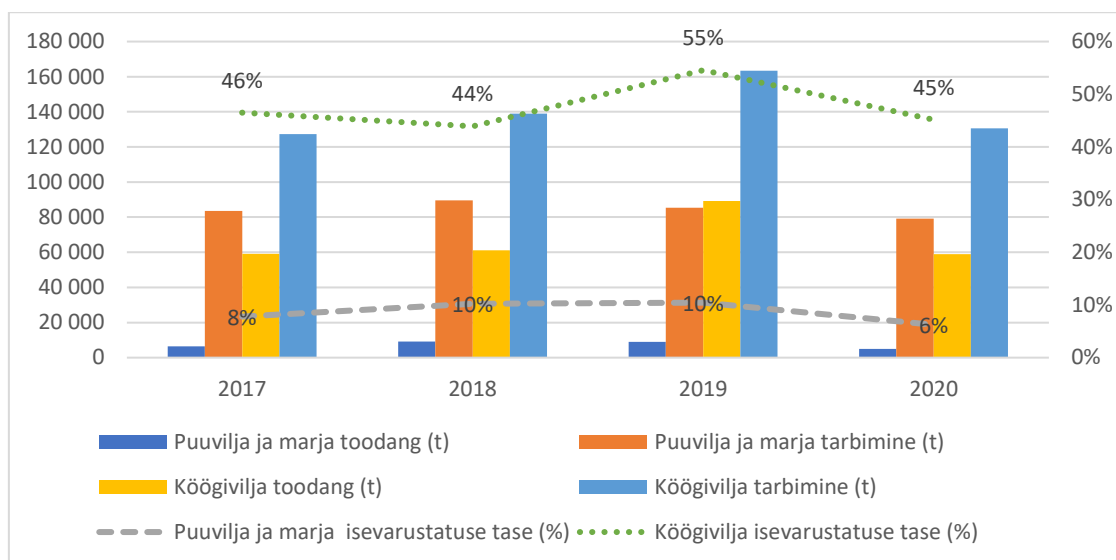
Eeltoodud nimekirjas on ühiseks nimetajaks, millega on otsetoetuse suurus sõltuvuses, põllumajandusmaa pindala. Joonisel 3 on toodud põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasist (*FADN - Farm Accountancy Data Network*) kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala hektarites tegevusalade lõikes aastatel 2010-2019. Jooniselt selgub tõsiasi, et aiandussektori kasutatava põllumaa pindala on kordades väiksem teistest teistes põllumajandussektorites kasutatavast. Kuna peamised otsetoetused on seotud põllumajandusmaa pindalaga, siis on aiandussektoril võrreldes teiste tegevusaladega oluliselt nõrgem positsioon toetuste saamisel.

Joonis 3. Kasutatav põllumajandusmaa tegevusvaldkondade lõikes aastatel 2010-2019 (autori koostatud FADN SE025 andmetel)

Eesti aiandussektori 2020-2030. aasta arengukavas tuuakse välja, et Eestis on puu- ja köögiviljaga isevarustatuse tase madalam kui kliimaatilised tingimused võimaldavad. Tootmine on vähenenud odavama importkauba sissetoomise, madalate kokkuostuhindade,

turustamisvõimaluste vähenemise, sisendite hinnatõusu ning tootmise kaasajastamise probleemide tõttu (Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda 2020: 48). Joonisel 4 on Statistikaameti andmebaasist toodud andmed puuvilja ja marjade ning köögivilja toodangust ning tarbimisest 2017-2020 aastal.

Joonis 4. Puuvilja, marja ja köögivilja toodang, tarbimine ja isevarustatuse tase Eestis aastatel 2017-2020 (autori koostatud Statistikaameti andmebaasi väljavõtete PM33 ja PM34 põhjal)

Statistikaameti andmete põhjal ei suuda Eesti end ise värske puu- ja köögiviljaga varustada. Eesti aiandussektor suudab 2020. aasta seisuga pakkuda vaid 6% tarbitavast puuviljast ja marjadest ning veidi alla poole köögiviljast. Madal isevarustatuse tase näitab, et sektori toodangule on nõudlust, mis näitab, et aiandusettevõtlusel on võimalik kasvada.

Eesti põllumajandussektori põhivaldkondade arengukavas „Eesti põllumajandus ja toit 2030“ koostatud SWOT analüüsis tuuakse aiandussektori ohtudena välja impordi kasvust tulenev konkurentsi teravnemine ning importtoodete ebapiisav kontroll. Aianduse ohutegurina nähakse ka sisendite hindade kiiret kasvu ning eelnevalt põgusalt kirjeldatud ebavõrdsust investeeringutoetuste tingimustes võrreldes teiste sektorite ettevõtjatega. (Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda 2020: 54).

3.3 Käibemaksu vähendamise mõjude mudelarvutus

Empiirilise osa kolmandas alapeatükis näidatakse valitud Eesti ettevõtete 2019. aasta majandustulemuste põhjal, millised muutused ettevõtte finantstulemustes toob kaasa sisendkäibemaksu ja müügil arvestatava käibemaksumäära erinevus. Arvutuste tegemisel lähtutakse alapeatükis 1.3 toodud käibemaksu arvestamise põhimõtetest. Alapeatüki eesmärk on näidata, kuidas muutuvad ettevõtte majandustulemused ja finantsseis ning sellest tulenevalt konkurentsivõime juhul, kui 2019. aastal oleks Eesti aiandusettevõtetele kehtinud vähendatud käibemaksumäär 5% ning sisendkäibemaks oleks jäänud endisele tasemele 20% juures. Tulenevalt kasutatavate andmete piiratusest ja käibemaksuarvestuse mitmetest eranditest, mida ei ole võimalik majandusaasta aruannetes avalikustatud info põhjal arvesse võtta, tehakse autori poolt mudelis üldistavad eeldused, mis on kokku võetud tabelis 4.

Tabel 4. Autori loodud eeldused mudelarvutuses (autori koostatud)

Muutuja	Autori eeldus
Müügikogus	Ei muutu
2019 arvestatud müügitulu käibemaksumäär	Kogu ettevõtte 2019. aasta käive maksustati 20% käibemaksumääraga
Sisendkäibemaks	Käibemaksumäär ja ostude summa ei muutu

Magistritöö esimeses peatükis on erinevatest uurimustest välja toodud, et käibemaksumäära vähendamine võib kuid ei pruugi mõjutada toote müügihinda. Kuna ei ole üheselt kindlaks tehtud kas ja kui suurt mõju omab maksumäära vähendamine toote hinnastamisele, siis koostatakse mudelarvutus kahe stsenaariumi kohta. Esimese stsenaariumi kohaselt kandub maksumäära vähendamine kauba lõpphinda ning teise stsenaariumi puhul lõpptarbija jaoks hind ei muutu.

Majandusaasta aruandes esitatakse ettevõtte müügitulu netosummas ehk tulud ilma käibemaksuta. Aruandes ei kajastata aga infot, millise käibemaksumääraga on müügitehing toimunud, mistõttu ei ole võimalik täpselt tuvastada, millises summas on ettevõtte aasta jooksul käibemaksu arvestanud. Autor teeb mudelis eelduse, et kogu ettevõtte müügitulu maksustati 20% maksumääraga ning võimalikke ekspordi ja muid käibemaksumäära erisusi arvesse ei võeta. Aruandeaasta ostude summa ehk kasumiaruande kulud jäetakse mudelis samaks, kuna eelduses arvestatakse, et sisendkäibemaks ei muutu.

Stsenaariumis 1 leitakse esimese sammuna mudelarvutuses uuritavate Eesti ettevõtete 2019. aasta müügitulu põhjal aruandeaasta jooksul arvestatud käibemaksukohustus maksumääraga 20%, mis kajastub tabeli 5 teises veerus. Käibemaksumäär summa leitakse korrutades müügitulu 0,2 ehk 20%-ga. Tabeli kolmandas veerus arvutatakse ettevõtte 2019. aasta käibemaksukohustuse summa, kui oleks kehtinud maksumäär 5%. Sarnaselt eelnevale tehtele leitakse maksukohustuse summa korrutades 2019. aasta müügitulu maksumääraga 5% ehk 0,05-ga. Käibemaksumäär vähenedes väheneb ettevõtte maksukohustus, viimase muutus kajastub tabeli 5 neljandas veerus.

Tabel 5. Ettevõtte maksukohustuse muutus käibemaksumäär vähendamisel 20%-lt 5%-le, € (autori koostatud tuginedes ettevõtete 2019 majandusaasta aruannetele)

	Müügitulu 2019. aastal	Maksukohustus 2019. aastal maksumääraga 20%	Maksukohustus 2019. aastal maksumääraga 5%	Maksukohustuse muutus
A	1	2	3	4
EE marjad	217 954,00	43 590,80	10 897,70	-32 693,10
EE köögivilid	2 400 963,00	480 192,60	120 048,15	-360 144,45
EE puuvili	638 254,00	127 650,80	31 912,70	-95 738,10

Selleks, et mõista, kuidas tabeli 5 viimases veerus kajastatud maksukohustuse muutus mõjutab konkreetsete ettevõtete põhjaruandeid, tuuakse puuviljakasvataja näitel tabelis 6 2019. aasta müügi kajastamise raamatupidamiskanne mõlema käibemaksumäär puhul.

Tabel 6. Eesti puuviljakasvataja näitel 2019. aasta müügitulu raamatupidamiskanded käibemaksumääraga 20% ja 5%, € (autori koostatud tuginedes ettevõtte 2019 majandusaasta aruandele)

	KM 20%	KM 5%	Muutus
D Nõuded ostjate vastu / Raha	765 904,80	670 166,70	-95 738,10
K Maksukohustused	127 650,80	31 912,70	-95 738,10
K Müügitulu	638 254,00	638 254,00	0,00

Tabelist 6 nähtub, et juhul kui käibemaksumäär muutub 20 protsendilt 5 protsendile väheneks nii ettevõtte käibevarade maht ehk „Raha“ või „Nõuded ostjate vastu“ kui „Maksukohustused“, „Müügitulule“ mõju ei ole. Järgnevalt viiakse muutused sisse ettevõtte finantsaruannetesse (tabel 7). Ettevõtete täielik bilanss ja kasumiaruanne, mille põhjal tehakse alapeatükis 3.4 arvutused on leitavad lisa 1.

Tabel 7. Uuritava Eesti puuviljakasvataja näitel 2019. aasta muutus bilansi- ja kasumiaruande kirjetes käibemaksumääraga 5% kui müügihind KM-ga muutub, € (autori koostatud tuginedes ettevõtte 2019 majandusaasta aruandele ja tabeli 6 kandeale)

	2019 tegelik saldo/käive	Muutus	2019 uus saldo/käive
Bilanss			
Nõuded ostjate vastu	122 976,00	-95 738,10	27 237,90
Maksude ettemaksed ja tagasinõuded	7 233,00	+92 395,10	85 162,10
Maksukohustused	3 343,00	-3 343,00	0,00
Kasumiaruanne			
Müügitulu	638 254,00	0,00	638 254,00

Mudelarvutuses käibemaksumäär vähenemisel ettevõtte maksukohustus väheneb, mistõttu väheneb tabelis 7 bilansikirje „Maksukohustused“ saldo negatiivse väärtuseni. Kui pidada igakuist arvestust, siis ettevõtte bilansis maksukohustus negatiivseks ei muutu, kuna maksunõuded ja -kohustused kuu lõpus saldeeritakse. Kui ettevõtte maksukohustus on suurem kui maksunõue, siis kuu lõpus esitatavas käibedeklaratsioonis on ettevõttel Maksuameti ees kohustus ning kui kohustuse ja nõude vahe on negatiivne, kajastub bilansis summa maksunõudena. Kuna tabelis 6 toodud maksukohustuse muutus on negatiivse väärtusega, siis on tabelis 7 näidatud, et puuviljakasvataval kajastub aasta lõpus bilansis maksude tagasinõue. Sarnaselt on muudetud ka uuritavate Eesti marja- ja köögiviljakasvataja bilanssi. Järgnevas tuuakse mudelarvutus stsenaariumis 2, mille puhul käibemaksuga hind ei muutu.

Olukorras, kus kauba käibemaksuga hind ei muutu, toimub muutus ettevõtte müügitulus (tabel 2). Leidmaks ettevõtte 2019. aasta müügitulu muutust 5% käibemaksu korral liidetakse esmalt 2019. aasta tegelikule müügitulule käibemaks 20% - leitakse aastane müügikäive. Arvutatud müügikäive jagatakse väärtusega 1,05, et leida müügitulu 5% käibemaksu korral. Tehtud arvutuste tulemused on tabelis 8, kus tuuakse välja ka müügitulude muutus. Käibemaksumäär vähendamisel 20 protsendilt 5 protsendile suureneks käesoleva mudelarvutuse põhjal ettevõtte müügitulu 14% võrra.

Tabel 8. Müügitulu muutus käibemaksumäära vähendamisel 20%-lt 5%-le, € ja % (autori koostatud tuginedes ettevõtete 2019 majandusaasta aruannetele)

	2019 tegelik müügitulu	2019 müügikäive (20% KM-ga)	2019 müügitulu (KM 5%)	Tulude muutus, €	Tulude muutus, %
EE marjad	217 954,00	261 544,80	249 090,29	31 136,29	14,29%
EE köögivili	2 400 963,00	2 881 155,60	2 743 957,71	342 994,71	14,29%
EE puuvili	638 254,00	765 904,80	729 433,14	91 179,14	14,29%

Eeldusel, et müügitulu teenimiseks kasutatud sisendid jäävad samaks, suureneksid puuviljakasvataja näitel ettevõtte tulud ja seeläbi kasum 91179 euro võrra. Bilansis suurendab selline muutus samas summas ettevõtte omakapitali kirjet „Aruandeaasta kasum (kahjum)“ ning käibevarades bilansikirjet „Maksude ettemaksed ja tagasinõuded“. Kasumiaruandes kajastub muutus sama summas ridadel „Müügitulu“ ja „Aruandeaasta kasum (kahjum)“. Muutusi kirjeldab uuritava Eesti puuviljakasvataja näitel tabel 9.

Tabel 9. Uuritava Eesti puuviljakasvataja näitel 2019. aasta muutus bilansi- ja kasumiaruande kirjetes käibemaksumääraga 5% kui müügihind KM-ga ei muutu, € (autori koostatud tuginedes ettevõtte 2019 majandusaasta aruandele ja tabelile 8)

	2019 tegelik saldo/käive	Muutus	2019 uus saldo/käive
Bilanss			
Maksude ettemaksed ja tagasinõuded	7 233,00	+87 836,14	95 069,14
Maksukohustus	3 343,00	-3 343,00	0,00
Aruandeaasta kasum (kahjum)	180 019,00	+91 179,14	271 198,14
Kasumiaruanne			
Müügitulu	638 254,00	+91 179,14	729 433,14
Aruandeaasta kasum (kahjum)	180 019,00	+91 179,14	271 198,14

Kahe mudelarvutustes läbi mängitud stsenaariumi põhjal on võimalik järeldada, et kõikide muude tegurite samaks jäädes, kui aiandusettevõtja kliendi jaoks muutub käibemaksuga müügihind ning ettevõtjale kehtiks vähendatud käibemaksumäär, väheneksid tabeli 7 järgi ettevõtte „Maksukohustused“ ning toimuks muutus bilansikirje nõuded ja ettemaksed kontode „Nõuded ostjate vastu“ ja „Maksude ettemaksed ja tagasinõuded“ vahel, kusjuures „Maksude ettemaksed ja tagasinõuded“ väheneksid maksude saldeerimisel „Maksukohustuse“ saldo võrra. Juhul, kui kõikide muude tegurite samaks jäädes, aiandusettevõtja kliendi jaoks ei muutuks käibemaksuga müügihind ning ettevõtjale kehtiks vähendatud käibemaksumäär, suureneksid sama summas ettevõtte müügitulu ja aruandeaasta kasum. Bilansis väheneks ettevõtte „Maksukohustus“ ning „Müügitulu“ käibe ja „Maksukohustus“ saldo muutuse võrra oleks suurem konto „Maksude ettemaksed ja

tagasinõuded“ saldo. Järgmises alapeatükis tehakse uuritavate ettevõtete tegelike majandustulemuste ning mudelarvutuse põhjal uuendatud aruannete põhjal peatükis 2 kirjeldatud konkurentsivõime näitajate arvutused ja analüüs.

3.4 Konkurentsivõime suhtarvude analüüs

3.4.1 Efektiivsus

Põhivarade käibekordajaga hinnatakse põhivarade kasutamise intensiivsust. Suhtarv näitab, kui palju müügitulu teenitakse põhivarasse investeeritud rahaühiku kohta. Näitaja hindamisel on põhivara kasutus seda efektiivsem, mida suurem on suhtarvu väärtus. Tabelis 10 on arvatud põhivarade käibekordajad ettevõtete lõikes ja võrdluseks toodud riikide keskmised näitajad. Samuti leitakse suhtarvud mudelarvutuse stsenaariumite põhjal leitud Eesti ettevõtete uute majandustulemustega.

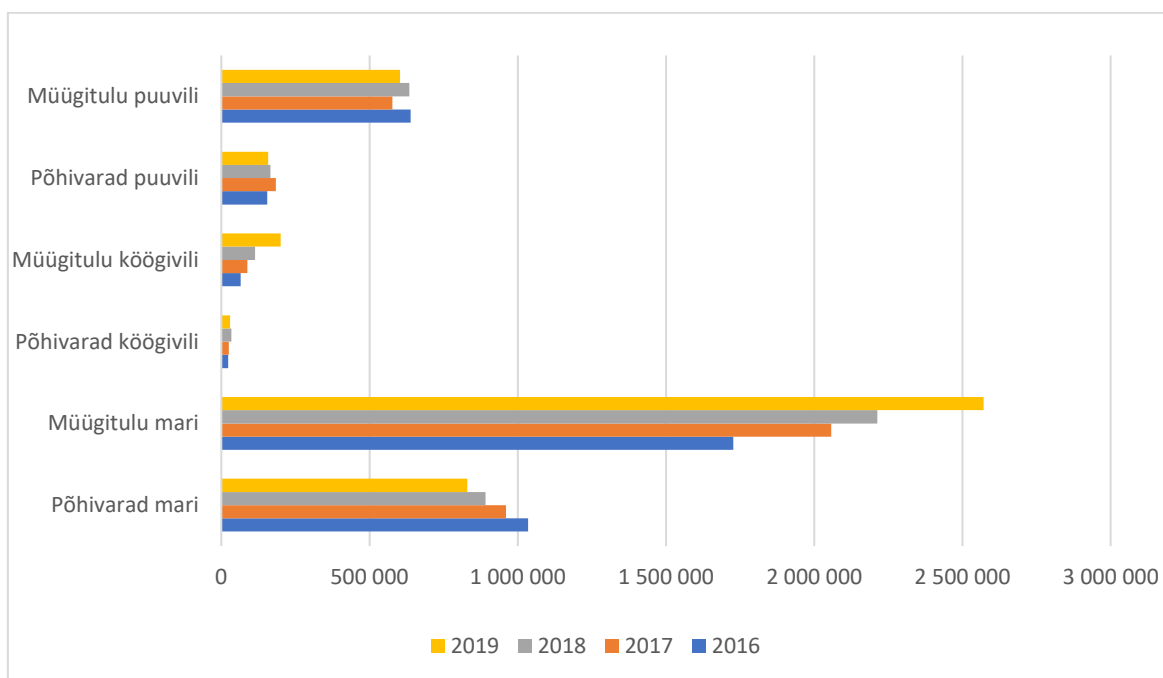
Tabel 10. Põhivarade käibekordaja aastatel 2016-2019 (autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete, mudelarvutuste ja Statistikaameti andmete põhjal)

	2016	2017	2018	2019	2019 (KM 5%, müügihind ei muutu)	2019 (KM 5%, müügihind langeb)
EE mari	1,07	1,64	1,38	0,89	1,01	0,89
EE köögivili	23,15	21,31	27,06	35,90	41,03	35,90
EE puuvili	0,42	0,36	0,58	0,59	0,67	0,59
EE keskmine	0,47	0,53	0,50	0,52	-	-
LV mari	3,04	3,69	3,82	6,27	-	-
LV köögivili	1,61	2,06	2,39	2,99	-	-
LV puuvili	3,90	3,41	3,63	3,73	-	-
LV keskmine	0,69	0,58	0,49	0,56	-	-

Läti keskmine taime- ja loomakasvatuse põhivarade kasutus on Statistikaameti andmete põhjal olnud kolme aasta jooksul (v.a 2018) efektiivsem kui Eestis, sama tulemus on ka marja- ja puuviljakasvatajate võrdluses. Uuritav Eesti köögiviljakasvataja tundub olevat aga erand, teenides võrreldes valdkonna keskmisega põhivaradesse investeeritud rahaühiku pealt enam kui 30-kordselt rohkem tulu. Teearu ja Krumm (2005: 23) toovad välja, et põhivara käibekordaja kujunemisel mängivad rolli ka amortisatsiooni arvutamise meetod,

põhivarade vanus ja ettevõtte investeeringute ulatus. Majandusaasta aruandes toodud arvestuspõhimõtete järgi, kasutab Eesti köögiviljakasvataja amortisatsiooni arvestamisel lineaarset meetodit, kuid täpsemalt ei ole võimalik suurt põhivarade käibekordajat selgitada, kuna ettevõtte ei ole koostanud materiaalsete põhivarade lisa.

2018. ja 2019. aastal, mil Läti aiandussektorile kehtis 5% käibemaksumäär, on kolme uuritud ettevõtte põhivarade kasutamise efektiivsus olnud tõusutrendis. Riigi keskmine näitaja on aga 2018. aastal hoopis vähenenud ning 2019. aastal ei ole endiselt tõusnud 2016-2017. aasta tasemele. Joonisel 5 tuuakse välja Läti ettevõtete müügitulu ja põhivarade näitajate muutused vaatlusperioodi jooksul, et kirjeldada, millisest põhivarade kordaja valemist muutujust on suhtarvu tõus tingitud.

Joonis 5. Uuritud Läti ettevõtete põhivara ja müügitulu mahud aastatel 2016-2019, € (autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete põhjal)

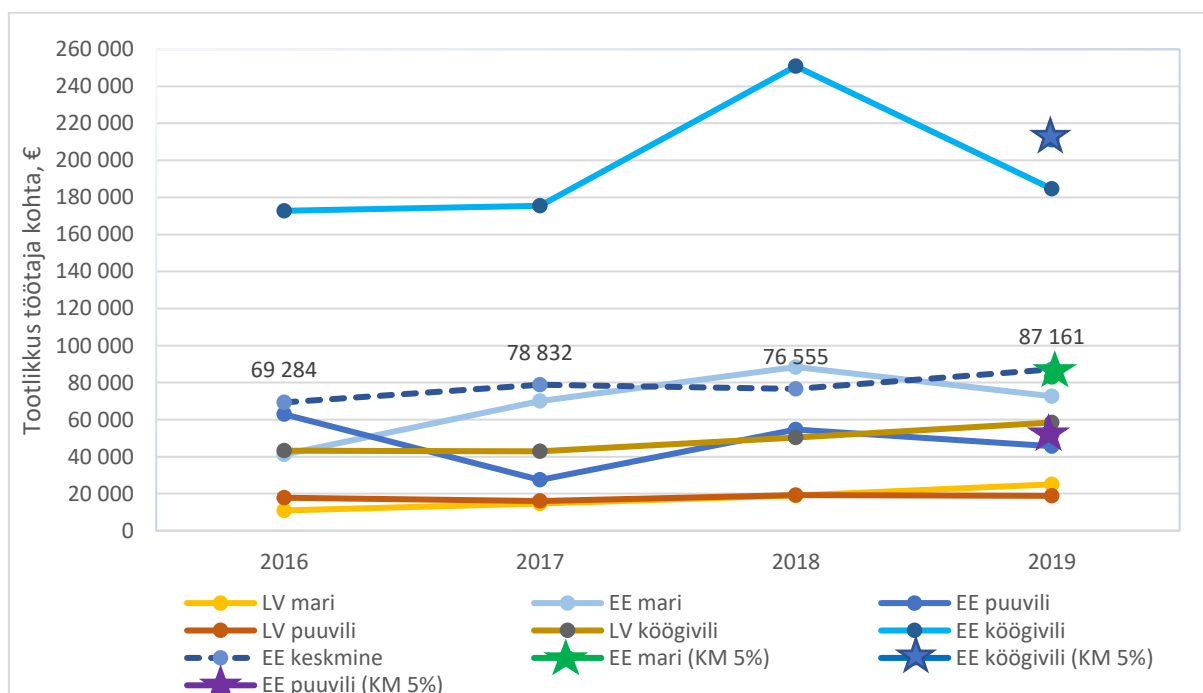
Nii köögivilja- kui marjakasvataja tulud on nelja aasta jooksul kasvanud, seejuures põhivarade saldo on vähenenud. Käibemaksumäära vähendamise järgselt ei ole suurenenud ka puuviljakasvataja põhivarade maht, mis võib olla tingitud ühest järgnevatest põhjustest:

1. käibemaksukohustus on olnud suurem kui käibemaksunõue;
2. käibemaksutagastus on olnud ebaolulises summas;
3. käibemaksutagastusest saadud vahendeid ei investeeritud põhivaradesse.

Kui võrrelda 2019. aasta Eesti ettevõtete tegelikke ja mudelarvutuse tulemusi, siis nähtub, et kõigi ettevõtete efektiivsus on mõningasel määral paranenud. Tabeli 10 põhjal võib väita, et käibemaksumäära vähendamine järgsel perioodil on Läti ettevõtete põhivarade kasutamise efektiivsus tõusnud, kuid analüüsi põhjal ei ole võimalik seostada muutust tingimata käibemaksumäära muutusega, kuna põhivara käibekordaja on uuritavalt Läti marja- ja köögiviljakasvataja suurenenud maksumuudatusele eelnenud aastal.

3.4.2 Tootlikkus

Tootlikkuse hindamiseks on kasutatud ühefaktorilist mõõdikut, mille sisendiks on töötajate arv. Valemi 2.2 põhjal on leitud tootlikkus töötaja kohta aastatel 2016-2019, mida illustreerib joonis 6. Punktiirjoonega märgitud EE keskmine näitaja on leitud Statistikaameti andmete põhjal. Läti keskmist näitajat ei ole leitud, kuna Statistikaameti andmebaasis puudub info keskmise töötajate arvu kohta.

Joonis 6. Tootlikkus töötaja kohta aastatel 2016-2019, €. (autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete, mudelarvutuste ja Statistikaameti andmete põhjal)

Eesti ettevõtete võime genereerida müügitulu ühe töötaja kohta on oluliselt suurem kui Lätis. Majandusaasta aruandes toodud keskmine töötajate arv on Lätis võrreldes Eestiga mitmekordselt suurem. Vajadus rohkemate töötajate järele võib viidata madalale tehnoloogiliste arenduste kasutamisele. Samas on nelja aasta jooksul uuritud Läti aiandusettevõtete keskmine töötajate arv pigem vähenenud ning seejuures ei ole müügitulu langenud, mis näitab, et Läti ettevõtete tootlikkus liigub positiivses suunas.

Jooniselt 6 eristub Eesti köögiviljakasvataja, kes on 2019. aastal 13 töötajaga teeninud müügitulu 2,4 miljonit eurot. Kõrge tootlikkus võib lisaks efektiivsele tehnoloogia kasutamisele tootmisprotsessis viidata ka tööjõu rentimisele või ümbrikupalga maksmisele, mis on hooajatöö puhul laialt levinud (Eesti Konjunktuuriinstituut 2017: 50). Jooniselt aga ei nähtu, et Läti ettevõtetel oleks aastael 2018-2019 olulist efektiivsuse tõusu olnud, seega tõenäoliselt käibemaksumuudatusel siinkohal mõju ei olnud. Seevastu Eesti ettevõtete mudelarvutuse andmete analüüsist selgub, et juhul kui käibemaksumuudatuse järgselt lõpptarbija hind ei muutu, on märgata ettevõtte tootlikkuse tõusu.

3.4.3 Kasumlikkus

Ettevõtte kasumlikkuse suhtarvud iseloomustavad ettevõtte kasumi teenimise efektiivsust. Nii ettevõtete kui Statistikaameti andmetel tuginevad keskmised rentaablussuhtarvud arvutati vastavalt valemitele 2.3-2.5.

Tabelist 11 on näha, et valimisse sattunud Eesti ettevõtete 2016. aasta omakapitali rentaablus on positiivne, kuid Statistikaameti andmete põhjal leitud suhtarv on negatiivne, kuna 2016. aastal oli 2398 uuritud ettevõtte põhjal leitud tegevusvaldkonna kogutulemus negatiivne. Negatiivne ROE suhtarv viitab, et iga omanike poolt ettevõttesse paigutatud rahaühik genereerib 1,21 senti kahjumit. Järgneval kolmel vaadeldaval perioodil on ROA taas positiivne, seega keskmine taime- ja loomakasvatusega tegelev ettevõtte on teeninud omanike investeeritud omakapitalilt kasumit

Tabel 11. ROE aastatel 2016-2019 (autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete, mudelarvutuste ja Statistikaameti andmete põhjal)

	2016	2017	2018	2019	2019 (KM 5%, müügihind ei muutu)	2019 (KM 5%, müügihind langeb)
EE mari	7,36	27,61	24,23	21,80	37,45	21,80
EE köögivili	146,60	7,40	-110,72	108,09	143,81	108,09
EE puuvili	8,35	7,72	24,10	15,96	23,11	15,96
EE keskmine	-1,21	12,67	5,27	9,48	-	-
LV mari	10,20	81,95	89,08	104,64	-	-
LV köögivili	0,193	-13,49	4,44	23,99	-	-
LV puuvili	-6,18	-26,60	59,31	-52,26	-	-
LV keskmine	9,55	10,96	5,61	10,64	-	-

Läti Statistikaameti andmete põhjal on nelja aasta jooksul omakapitali rentaablus olnud kõikuv, kuid suhtarv on püsinud positiivne. Seevastu valimisse sattunud ettevõtete suhtarvud on olnud muutlikud. Uuritud Läti aiandusettevõtetele oli raskeim 2017. aasta, mil nii köögivili puuviljakasvatava ROE oli negatiivne teenides omanikele iga investeeritud rahaühiku kohta vastavalt 13,49 ja 26,60 senti kahjumit. ROE valemis kasutatavat puhaskasumit ja omakapitali mõjutab mudelarvutuse stsenaarium 2, mille järgi KM-ga müügihind ei muutu. Sellisel juhul kasvaks võrreldes 2019. aasta tegelike tulemustega ettevõtte puhaskasum ning seeläbi ka omakapitali ühiku kohta teenitav kasum.

Järgnevalt on vaatluse all koguvarade tootlikkus ehk ROA, mis iseloomustab varadesse tehtud investeeringute tasuvust. Tabelis 12 toodud ROA väärtused on leitud vastavalt valemile 2.4. Mida kõrgem on varade puhaskasum, seda tulutoovam on investeering. Mudelarvutustest on toodud mõlema stsenaariumi näitajad, kuna ROA-d mõjutab nii teise stsenaariumi kasumi kui esimese stsenaariumi varade mahu muutus.

Tabel 12. ROA aastatel 2016-2019 (autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete, mudelarvutuste ja Statistikaameti andmete põhjal)

	2016	2017	2018	2019	2019 (KM 5%, müügihind ei muutu)	2019 (KM 5%, müügihind langeb)
EE mari	2,95	15,16	13,77	13,38	25,19	13,43
EE köögivil	83,85	3,35	-36,14	43,65	95,01	44,46
EE puuvili	5,82	5,27	17,24	12,70	19,13	12,71
EE keskmine	-0,62	6,74	2,75	4,99	-	-
LV mari	1,67	16,13	34,53	75,42	-	-
LV köögivil	0,049	-3,41	1,10	6,60	-	-
LV puuvili	-0,69	-2,91	8,66	-8,47	-	-
LV keskmine	5,65	6,86	3,49	6,72	-	-

Sarnaselt omakapitali rentaabluisele on Eesti keskmine näitaja 2016. aastal negatiivne ning ülejäänud aastatel positiivne. Aastatel 2016-2019 on uuritavatest Eesti ettevõtetest varade tootlikkus negatiivne olnud vaid köögivilja kasvatajal. Ettevõtte majandusaasta aruandes toodud kasumiaruandest selgub, et 2018. aastal on ettevõtte müügitulu olnud võrreldes 2019. aastaga oluliselt madalam, samas kulud on kahe aasta võrdluses sarnasel tasemel. Läti ettevõtete varade rentaabluise näitajatest jääb positiivselt silma marjakasvataja, kelle varade tootlikkus on igal aastal oluliselt tõusnud. Ettevõtte kasum on 2017. aastal võrreldes 2016. aastaga tõusnud kümnekordselt ning kahel järgneval aastal kahekordselt, seejuures suurendades varade mahtu keskmiselt poole võrra. See näitab, et ettevõtte on suutnud kasumi teenimiseks kasutada oma varasid oluliselt efektiivsemalt.

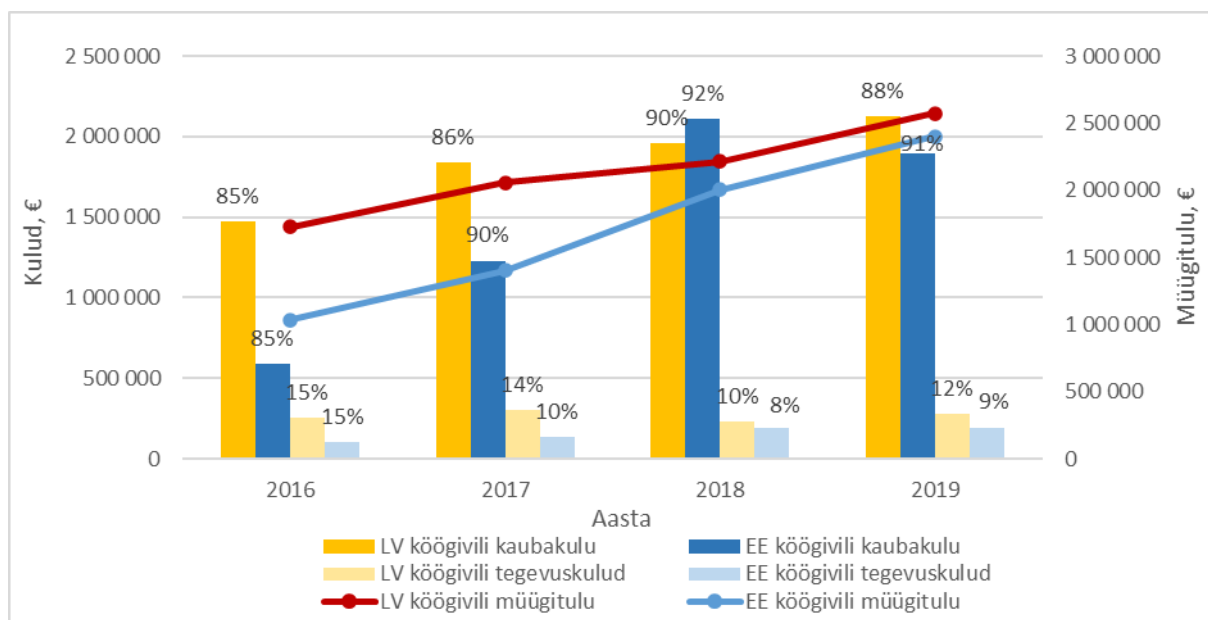
Eesti ettevõtete mudelarvutuse ROA analüüsist selgub, et juhul kui käibemaksuäärana vähendamisel kauba müügihind langeb, muutub uuritavate ettevõtete varade rentaabluise ligi kaks korda paremaks. Kui müügihind aga ei muutuks, oleks uuritavate Eesti aiandusettevõtete varade kasumlikkuse muutus marginaalne.

Müügikäibe puhaskasum leitud läbi müügikäibe ja ettevõtte puhaskasumi (valem 2.5) ning suhtarv näitab osa igast müüdüd rahaühikust, mille ettevõtte suudab muuta maksudejärgseks kasumiks. Näitaja põhjal on võimalik hinnata ettevõtte hinnapoliitika ja kulude juhtimise tõhusust. Tabelis 13 tuuakse välja uuritavate ettevõtete müügikäibe puhaskasum võrrelduna Eesti ja Läti Statistikaameti andmete põhjal leitud tegevusala keskmiste näitajatega ning mudelarvutuse mõlema stsenaariumi järgsed näitajad.

Tabel 13. Müügikäibe puhasrentaablus aastatel 2016-2019 (autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete, mudelarvutuste ja Statistikaameti andmete põhjal)

	2016	2017	2018	2019	2019 (KM 5%, müügihind ei muutu)	2019 (KM 5%, müügihind langeb)
EE mari	3,20	10,26	10,65	16,19	26,66	16,19
EE köögivili	32,69	2,19	-15,32	12,14	23,12	12,14
EE puuvili	16,22	17,09	37,09	28,20	37,18	28,20
EE keskmine	-1,83	17,15	7,42	12,97	-	-
LV mari	1,37	11,08	23,83	46,14	-	-
LV köögivili	0,07	-4,11	1,20	6,47	-	-
LV puuvili	-0,62	-2,74	6,84	-6,51	-	-
LV keskmine	0,13	0,18	0,11	0,17	-	-

Tabelist 13 on näha, et keskmise Eesti taime- ja loomakasvataja müügikäibe puhasrentaablus on oluliselt suurem kui Läti sama valdkonna ettevõtetel. Võrreldes Eesti köögi- ja puuviljakasvatajatega on uuritavatel Läti ettevõtetel kordades väiksem puhasrentaablus. Selgitamaks, millest märkimisväärne erinevus tekib on ettevõtete kasumiaruannete põhjal koostatud joonis 7, kus on välja toodud uuritavate köögiviljakasvatajate müügitulu, kauba- ja tegevuskulud eurodes ning kulugruppide osakaal kogukuludest.

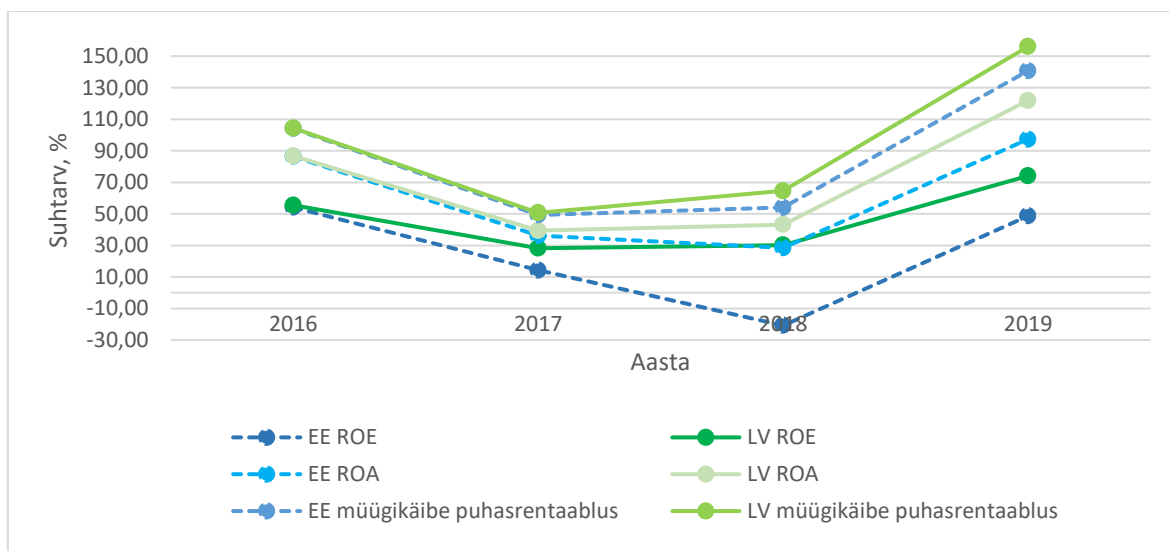

Joonis 7. Eesti ja Läti köögiviljakasvatajate müügitulu, kaubakulu ja muud tegevuskulud, € ja % kogukuludest. (Allikas: autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete ja Statistikaameti andmete põhjal)

Jooniselt 6 nähtub, et Eesti köögiviljakasvataja tegevuskulude osakaal kogukuludest on nelja aasta jooksul vähenenud kuue protsendipunkti võrra, samal ajal Läti tegevuskulud on vähenenud vaid kolme protsendipunkti võrra. Tegevuskulude osakaalu vähenemine kogukuludest võib viidata, et Eesti köögiviljavastaja on suutnud oma tegevuskulusid efektiivsemalt juhtida või optimeerida.

Läti ettevõtete puhasrentaabluse muutusest aastate lõikes ei nähtu oodatavad kasumimarginaali tõusu. Küll aga tuleb kasumlikkuse tõus esile võrreldes Eesti ettevõtete tegelikke tulemusi 2019. aastal mudelarvutusega. Müügihinna vähenemine ei oma ettevõtte kasumlikkusele mõju, kuid müügihinna samal tasemel püsides tõuseb uuritavate ettevõtete kasumlikkus 25-47% võrra, uuritud ettevõtetest enim köögiviljakasvatajal ning väiksem tõus oleks puuviljadega tegeval ettevõttel.

Illustreerimaks trendi uuritavate Eesti ja Läti aiandusettevõtete kasumlikkuse näitajate muutuses aastatel 2016-2019 on leitud riigi ja eelnevalt toodud kasumlikkuse suhtarvude lõikes aritmeetilised keskmised näitajad (joonis 8). Kuna suhtarvude puhul on tegemist võrreldavate homogeensete näitajatega, siis on võimalik nendega tehteid teha.

Joonis 8. Kasumlikkuse suhtarvude keskmised riikide lõikes aastatel 2016-2019. (Allikas: autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete põhjal)

Jooniselt 8 on näha, et kasumlikkuse näitajad on üldises trendis muutunud nii Eesti kui Läti ettevõtetel aastate vältel sarnases suunas. 2017. aastal on kasumlikkus langenud ning kui

välja arvata Eesti omakapitali tootlikkus on kõik ülejäänud suhtarvud järgneva kahe aasta jooksul tõusnud. Kuna käibemaksumuudatuse järgselt on tõusnud nii Eesti kui Läti ettevõtete kasumlikkuse näitajad, siis ei saa antud tulemustele tuginedes väita, et Läti ettevõtete kasumlikkuse tõus on seotud käibemaksumäära vähendamisega.

Võttes kokku läbi mudelarvutuste leitud kasumlikkuse suhtarvud on võimalik väita, et käibemaksumäära vähenemine tooks ettevõtetele kaasa olulise kasumlikkuse paranemise juhul, kui käibemaksu sisaldav kauba müügihind ei muutu. KM-ga müügihinna muutudes käibemaksumäära muutuse ulatuses ei oleks maksumäära vähendamisel ettevõtte kasumlikkusele mingisugust efekti.

3.4.4 Likviidsus

Likviidsussuhtarvudest käsitletakse magistritöö raames lühiajalise maksevalmiduse suhtarve, milleks on lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja likviidsuskordaja (valemid 2.6 ja 2.7). Likviidsussuhtarvud iseloomustavad ettevõtte võimekust tasuda lühiajalisi kohustusi. Esmalt leitakse tabelis 14 lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ettevõtete majandusaasta aruannete põhjal ning tegevusvaldkonna keskmine näitaja tuginedes Statistikaameti andmetele. Kahes viimases veerus tuuakse mudelarvutuse mõlema stsenaariumi näitajate põhjal Eesti ettevõtete suhtarvud.

Tabel 14. Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja aastatel 2016-2019 (autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete, mudelarvutuste ja Statistikaameti andmete põhjal)

	2016	2017	2018	2019	2019 (KM 5%, müügihind ei muutu)	2019 (KM 5%, müügihind langeb)
EE mari	1,43	3,63	0,47	0,92	2,28	0,91
EE köögivili	2,29	1,56	1,15	4,33	7,39	4,91
EE puuvili	1,14	1,80	4,04	3,64	4,79	3,74
EE keskmine	1,39	1,70	1,56	1,71	-	-
LV mari	1,68	1,93	2,50	6,48	-	-
LV köögivili	1,13	1,05	1,08	1,18	-	-
LV puuvili	1,07	1,14	1,38	1,00	-	-
LV keskmine	4,08	4,68	4,46	4,93	-	-

Heaks lühiajalise võlgnevuse kattekordajaks peetakse suhtarvu, mis on suurem kui 1,6. Tabelis 14 toodud tulemuste põhjal võiks terve vaadeldava perioodi kestel heaks hinnata Läti marjakasvataja võimekust lühiajalised kohustused täita. Selgelt väljendub, et Läti taime- ja loomakasvatuse keskmine lühiajalise võlgnevuse tasumise võimekus on oluliselt suurem kui valimisse sattunud Läti ettevõtetal. Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja loetakse nõrgaks, kui näitaja on väiksem kui 1,1. Aastatel 2018-2019 on Eesti marjakasvataja näitaja väiksem kui üks, mis tähendab, et ettevõtte ei ole bilansipäeva seisuga võimeline likviidsetest varadest tasuma järgneva 12 kuu kohustusi. Nõrk lühiajalise võlgnevuse kattekordaja võib viidata ettevõtte tegevuse jätkuvuse riskile, kui ei suudeta kaasata täiendavat kapitali võlgnevuste tasumiseks.

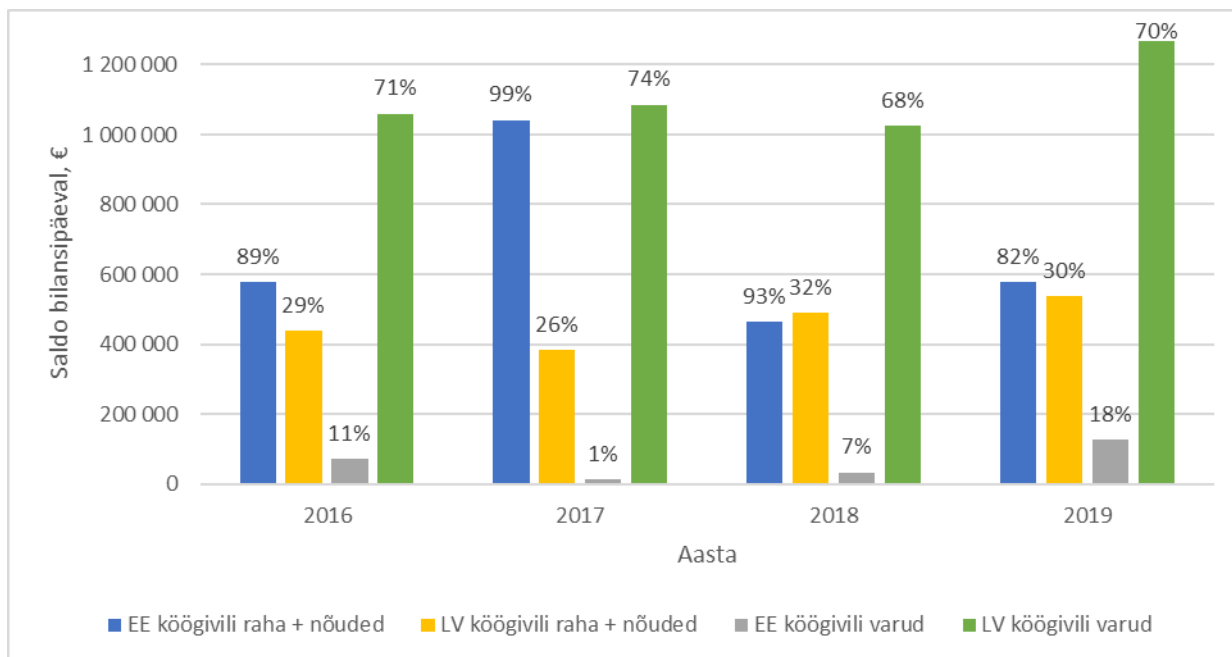
Hindamaks ettevõtte likviidseimate varade ehk raha ja nõuetega lühiajaliste kohustuste katmist leitakse likviidsuskordaja. Võrreldes eelneva likviidsuse suhtarvuga elimineerib likviidsuskordaja valemist varud, millega ei ole ettevõttel võimalik kiiresti genereerida vahendeid võlgnevuste tasumiseks. Likviidsuskordaja ettevõtete lõikes ja tegevusalade keskmised on toodud tabelis 15.

Tabel 15. Likviidsuskordaja aastatel 2016-2019 (autori koostatud ettevõtete 2016-2019 majandusaasta aruannete, mudelarvutuste ja Statistikaameti andmete põhjal)

	2016	2017	2018	2019	2019 (KM 5%, müügihind ei muutu)	2019 (KM 5%, müügihind langeb)
EE mari	0,66	1,34	0,16	0,52	1,85	0,48
EE köögivili	2,04	1,54	1,07	3,56	6,49	4,01
EE puuvili	0,63	0,88	2,94	3,12	4,25	3,20
EE keskmine	0,87	1,10	1,02	1,12	-	-
LV mari	0,98	1,35	2,03	5,29	-	-
LV köögivili	0,33	0,27	0,35	0,35	-	-
LV puuvili	0,40	0,41	0,52	0,33	-	-
LV keskmine	0,96	1,96	2,36	2,17	-	-

Likviidsuskordaja tavapärase hindamiskriteeriumite järgi loetakse heaks näitajaks suhtarvu suurem kui 0,9 ning nõrgaks näitajat, mis on väiksem kui 0,3. Likviidsuskordaja on ettevõtete bilansipäeva ehk 31. detsembri seisuga nõrgim Läti köögiviljakasvatajal ning tugevaim positsioon on sama valdkonna Eesti ettevõttel. Kasutades köögiviljakasvatajate käibevarade võrdlemiseks vertikaalanalüüsi selgub jooniselt 9, et Läti köögiviljakasvataja käibevaradest moodustab ligi 70% varud ning raha ja nõudeid on vaid kolmandik. Eesti

köögiviljakasvataja bilansis on olukord vastupidine, varude saldo on minimaalne ning olulise osa käibevaradest moodustavad likviidseimad varad.

Joonis 9. Eesti ja Läti köögiviljakasvatajate käibevara struktuur aastatel 2016-2019, € ja %. (autori koostatud ettevõtete majandusaasta aruannete põhjal aastatel 2016-2019)

Aastatel 2016-2019 on uuritud Eesti kui Läti ettevõtete likviidsus olnud võrreldes valdkonna keskmistega pigem muutlikum. Kolme Läti ettevõtte ja riigi keskmine likviidsus on 5% käibemaksumääruga aastatel võrreldes varasema perioodiga pigem tõusnud. Eesti ettevõtete puhul ei ilmne üheselt, kas likviidsus on paranenud või mitte, kuna ettevõtete lõikes on tulemused väga erinevad. Kui Eesti puu- ja köögiviljakasvataja likviidsus on 2018-2019. aastal võrreldes eelneva aastaga tõusnud ning suhtarvu väärtus viitab heale likviidsustasemele, siis marjakasvataja lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja likviidsuskordaja on langenud.

Võrreldes Eesti ettevõtete lühiajalise võlgnevuse kattekordaja ja likviidsuskordaja suhtarve tegelike tulemuste ja mudelarvutuse vahel on nagu eelnevate näitajategi puhul tulemuseks suhtarvu paranemine müügihinna samaks jäädes ning vähesel määral muutus suhtarv müügihinna langedes. Mudelarvutuse põhjal võib väita, et käibemaksumäära vähendamisel

paraneb ettevõtte likviidsus oluliselt olukorras, kus kauba müügihind ei muutu. Juhul, kui kauba müügihind peaks langema, väheneb vastavalt ka ettevõtte likviidsus.

Likviidsussuhtarvude paranemine muudab ettevõtte laenuandjate silmis usaldusväärsemaks, mis hõlbustab võõrkapitali kaasamist, mis on nii kapitalimahukas valdkonnas nagu põllumajandus oluline kasutegur. Läbi investeeringute, tehnoloogilise arengu ja efektiivsuse kasvu oleks võimalik suurendada tootmiskahte, mis omakorda parandaks Eestis puu- ja köögiviljadega isevarustatuse taset. Samuti tõstab likviidsusnäitajate tõus ettevõtte mainet koostööpartnerite silmis, mis võimaldab küsida suuremaid krediitlimiite ja paindlikumaid maksetingimusi.

Stsenaariumipõhiste mudelarvutuste põhjal leitud suhtarvude analüüsi tulemusena on võimalik järeldada, et muude eelduste samaks jäädes, kui käibemaksumäära vähendamise järgselt kauba käibemaksu sisaldav hind ei muutu, paraneb ettevõtte efektiivsus, tootlikkus töötaja kohta, kasumlikkus ja likviidsus. Juhul, kui maksumäära langetamise tulemusena käibemaksu sisaldav müügihind muutub täies ulatuses, ei muutu ettevõtte efektiivsus, tootlikkuse töötaja kohta ega müügi puhasrentaablus. Müügihinna muutusel on aga mõju ettevõtte varade ja omakapitali rentaablusele ning likviidsusnäitajatele. Tabelis 16 on stsenaariumite lõikes kokkuvõtvalt toodud muutused analüüsitud suhtarvudele.

Tabel 16. Mudelarvutuse põhjal leitud suhtarvude muutus erinevate stsenaariumite korral (autori koostatud eelneva analüüsi põhjal)

Suhtarv	Stsenaarium 1: KM-ga hind langeb	Stsenaarium 2: KM-ga hind ei muutu
Põhivarade käibekordaja	Mõju puudub	Paraneb
Tootlikkus töötaja kohta, €.	Mõju puudub	Paraneb
ROE	Mõju puudub	Paraneb
ROA	Paraneb	Paraneb
Müügi käibe puhasrentaablus	Mõju puudub	Paraneb
Lühiajalise võlgnevuse kattekordaja	Paraneb	Paraneb
Likviidsuskordaja	Paraneb	Paraneb

Analüüsi tulemusena ei ole võimalik üheselt väita, et peale 2018. aasta käibemaksumäära vähendamist oleksid Läti ettevõtete näitajad ja tulemused võrreldes Eesti sarnaste ettevõtetega märgatavalt tõusnud. Niperts *et al* (2019) leiavad oma uurimuses käibemaksumuudatuse mõjudest Läti tarbijahindadele, et lõpptarbija jaoks kodumaise puu-

ja köögivilja hind tõepoolest perioodil 2018 kuni 2019 veebruar muutus. Mudelarvutuse tulemusena jõuti järeldusele, et käibemaksu sisaldava hinna langedes muutuvad ettevõtte majandustulemused vaid vähesel määral, mistõttu ei kajastagi analüüs, et uuritud Läti ettevõtete majandusnäitajad võrreldes Eesti sarnaste ettevõtetega märgatavalt paranesid.

Samuti ei ole võimalik ka järeldada, et Läti aiandusettevõtted tänu maksumäära muudatusele Eesti põllumeestest suuremal või vähemal määral konkurentsivõimelisemad oleks. Tulenevalt analüüsis koostatud lihtsustatud mudelarvutustele võib järeldada, et käibemaksumäära vähendamine tooks kauba hinna samale tasemele jäädes kaasa aiandusettevõtete majandustulemuste ja seeläbi konkurentsivõime osalise paranemise. Siinkohal tuleks arvestada, et mudelarvutus ei kaasa konkurentsivõime muid aspekte nagu strateegia, kulude juhtimine ja palju muud, mistõttu ei ole korrektne teha järeldust, et ettevõtted on käibemaksu vähendamise tõttu konkurentsivõimelisemad.

KOKKUVÕTE

Põllumajandusharu konkurentsivõime on tugevalt seotud riigi poolt tehtavate majanduspoliitiliste otsustega. Euroopa Liidu liikmesriikidest 23 on otsustanud põllumajandust toetada vähendades osa või kogu kodumaise toodangu käibemaksumäära. Eesti on 2020. aasta alguse seisuga üks neljast riigist, kes ei ole otsustanud toetada põllumajandust läbi kodumaise toodangu käibemaksukoormuse vähendamise.

Magistritöö eesmärk oli uurida, kuidas mõjutab käibemaksumäära langetamine Eesti ja Läti aiandusettevõtete konkurentsivõimet. Töö teoreetilises osas anti ülevaade Eestis kehtiva käibemaksu mõistest ning selgitati käibemaksuarvestuse kajastamist ettevõtte raamatupidamises. Seejärel kirjeldati konkurentsi ja konkurentsivõime erinevaid definitsioone ning viimase mõõtmise võimalusi. Selgitati, mis võib mõjutada põllumajandusettevõtte tulemuslikkust ning toodi välja põhilised suhtarvud, mida analüüsid konkurentsivõimet hinnata.

Empiirilises osas arutleti esmalt aiandussektori eripärade üle võrreldes muude põllumajandusettevõtetega. Seejärel koostati valim Eesti ja Läti aiandusettevõtetest, kellele kehtiks või kehtib puu- ja köögivilja vähendatud käibemaksumäär. Kokku uuriti kuute ettevõtet, kummastki riigist valiti üks ettevõtte, kes tegeleb puuviljade, marjade või köögiviljade kasvatamisega. Järgmisena koostati mudelarvutus valitud Eesti aiandusettevõtete 2019. aasta majandusaasta aruandes kajastatud info põhjal, et välja tuua, mis käibemaksumäära vähendamisel ettevõtte finantsarvestuses muutub. Mudelarvutused tehti kahe stsenaariumi kohta: esiteks kui käibemaksu sisaldav müügihind langeb ja teiseks kui käibemaksuga müügihind ei muutu. Tehtud arvutuste põhjal koostati uued ettevõtete 2019. aasta bilansid ja kasumiaruanded ning leiti saadud tulemuste põhjal konkurentsivõime hindamiseks suhtarvud, mida võrreldi ettevõtete tegelike sama aasta näitajatega. Lisaks võrreldi valitud Eesti aiandusettevõtete tulemusi aastatel 2016-2019 Läti sarnaste ettevõtete ning Statistikaameti tegevusvaldkonna keskmiste näitajatega.

Töö tulemustest selgus, et koostatud lihtsustatud mudelarvutuse järgi paraneksid ettevõtete efektiivsuse, tootlikkuse, kasumlikkuse ja likviidsuse näitajad olulisel määral olukorras, kus käibemaksumäära vähendamise järgselt käibemaksu sisaldavad kauba müügihinnad ei

muutu. Kui maksumäära tõttu peaksid müügihinnad langema, paranevad mõningal määral vaid likviidsus ja varade ning omakapitali rentaabluse näitajad. Mudelarvutuse tulemusena ei saa väita, kas ettevõtte konkurentsivõime käibemaksumäära vähendamise tulemusena muutub. Analüüsi põhjal on võimalik teha järeldus, et käibemaksumäära vähendamine mõjutab ettevõtte majandustulemusi, mis on üks osa konkurentsivõimest.

Empiirilises osas analüüsiti kuute ettevõtet, kelle tulemuslikkuse näitajad olid aastate lõikes võrreldes keskmistega ja ka riikide võrdluses küllaltki volatiilsed. Aastate 2016-2019 suhtarvude analüüsis ei kajastunud, et Läti ettevõtete majandustulemused oleksid peale käibemaksumäära vähendamist märgatavalt tõusnud. Samuti ei olnud märgatavat erinevust Eesti ja Läti Statistikaameti andmete võrdluses. Mudelarvutustes tehti kindlaks, et ettevõtte majandustulemused ei muutu oluliselt, kui käibemaksu sisaldav müügihind langeb. Nipers *et al* (2019) jõudsid oma uurimuses tulemusele, et 2018. aasta käibemaksumäära muudatuse järgselt langesid kodumaise puu- ja köögivilja tarbijahinnad. Läti maksumuudatuse järgne tarbijahinna langus ja vähesed muudatused uuritud Läti aiandusettevõtete majandustulemustes toetavad seega mudelarvutuses tehtud järeldusi.

Magistritöö autorile teadaolevalt ei ole varasemalt uuritud, kuidas käibemaksumäära vähendamine ettevõtte konkurentsivõimet ja majandustulemusi mõjutab, kuid käesoleva töö põhjal on võimalik teha mitmeid edasiarendusi. Tulemustele toetudes ei saa teha üldistavaid järeldusi ettevõtte konkurentsivõime muutuse kohta, kuid on võimalik väita, et käibemaksumäära vähendamine omab mõju ettevõtte finantsseisule ja likviidsuse paranemisele. Empiirilises osas koostatud mudelarvutus ei võta arvesse aiandusettevõtte kliendibaasi spetsiifikat. Uurimust on võimalik edasi arendada, võttes mudelarvutusse mõjurina juurde kas aiandusettevõtte müüb oma toodangu töötlejale, kaubandusettevõttele või lõpptarbijale.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aiginger, K., Bärenthaler-Sieber, S., & Vogel, J.** (2013). Competitiveness under new Perspectives. Austria, 86 lk.
- Alver, J., Reinberg, L.** (2002) Juhtimisarvestus: Teine täiendatud väljaanne. Tallinn: Deebet. 431 lk.
- Antony, J. P., & Bhattacharyya, S.** (2010). Measuring organizational performance and organizational excellence of SMEs – Part 1: a conceptual framework. *Measuring Business Excellence*. VOL. 14 nr 2, lk 3-11.
- Aulová, R., Pánková, L., & Rumánková, L.** (2019). Analysis of Selected Profitability Ratios in the Agricultural Sector. *Agris on-line Papers in Economics and Informatics*. Nr 11, 12 lk.
- Best, R. J.** (2005). *Market-Based Management: Strategies for Growing Customer Value and Profitability*. Fourth edition. United States of America: Pearson, 506 lk.
- Blažić, H., & Dimitrić, M.** (2009). The reduced VAT rate for small business in Croatia, lk 88-89.
- Bragg, S. M.** (2005). Uus finantsjuhtimise käsiraamat. Tallinn: Fontes OÜ. 341 lk.
- Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax, (OJ L 347, 11.12.2006, p. 1). . <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2006L0112:20110101:EN:PDF> (27.03.2021)
- Dietl, H., Jaag, C., Lang, M., & Trinkner, U.** (2010). *Competition and Welfare Effects of VAT Exemptions*. Zurich. 25 lk. https://www.researchgate.net/publication/227377832_Competition_and_Welfare_Effects_of_VAT_Exemptions (03. 04 2021)
- Dietl, H., Jaag, C., Lang, M., & Trinkner, U.** (2010). *Competition and Welfare Effects of VAT Exemptions*. Zurich. 25 lk. https://www.researchgate.net/publication/227377832_Competition_and_Welfare_Effects_of_VAT_Exemptions. (04.03.2021)
- Eesti Konjunkturiinstituut. (2018). Illegaalse alkoholi ja sigarettide tarbimine ja kaubandus ning ümbrikupalkade maksmine Eestis 2017 (elanike hinnangute alusel). Tallinn. 82 lk.

- Eesti Konjunkturiinstituut. (2020). Ettevõtete konkurentsivõime edetabeli koostamise juhised. Tallinn. <https://www.koda.ee/sites/default/files/content-type/content/2020-10/Konkurentsiv%C3%B5ime%20edetabel%202020%20METOODIKA.pdf>. (04.03.2021)
- Eesti Konjunkturiinstituut. (2020). Ettevõtete konkurentsivõime edetabeli koostamise juhised. Tallinn. <https://www.koda.ee/sites/default/files/content-type/content/2020-10/Konkurentsiv%C3%B5ime%20edetabel%202020%20METOODIKA.pdf>. (04.03.2021)
- * **El-Agraa, A. M.**, (1994) *The Economics of the European Community*. 4th edition. Harvester Wheatsheaf. 290 lk, viidatud: Zeiger, P. (2005). Käibemaks ja selle rakendamise praktilisi probleeme. Tartu. lk 15 vahendusel
- Elling, T.** (2019). *Käibemaks: Üldistest põhimõtetest kuni aktuaalse kohtupraktikani*. Tallinn: KMS OÜ. 504 lk.
- ERR. (2021). Läti käibemaksulangetus puu- ja köögivilju odavamaks ei teinud. https://eurasia.ee/info/news/l_ti_k_ibemaksulangetus_puu_ja_k_givilju_odavamaks_ei_teinud/ (10.05.2021)
- European Commission (2003). Experimental application of a reduced rate of VAT to certain labour-intensive services, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2003/EN/1-2003-309-EN-F1-1.Pdf> (29.11.2020)
- European Commission. (2020). VAT rates applied in the Member States of the European Union: Situation at 1st January 2020. https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf. (03.04.2021)
- Giovannini, E., Nezu, R.** (2001). Measuring productivity, OECD Manual, 156 lk.
- Kalle, E.** (2007). *Tootlikkuse kasvu juhtimine ettevõttes*. Tallinn: Külim.
- Ketels, C., & Keller, M.** (2015). 25 Years of “The Competitive Advantage of Nations. 4lk. Konkurentsiseadus. (vastu võetud 16.06.1993). - *Riigi Teataja*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/28541> (13.03.2021)
- Konkurentsiseadus. (vastu võetud 16.06.1993). - *Riigi Teataja*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/28541>. (13.03.2021)
- Kosonen, T.** (2010). What was actually cut in the barbers’ VAT cut? Helsinki. 24 lk. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148757/wp18.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (27.02.2021)

- Kuusik, A., Virk, K., Aarna, K., Sepp, L., Seppo, M., Mehine, T., Prinsthal, I.** (2010). Teadlik turundus. Tartu: TÜ majandusteaduskond. 342 lk
- Kõomägi, M.** (2006). Ärirahandus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. 276 lk.
- Käibemaksuseadus. (vastu võetud 10.12.2003). - *Riigi Teataja*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/125102012017?leiaKehtiv> (27. 02 2021)
- Käibemaksuseadus. (vastu võetud 10.12.2003). - *Riigi Teataja*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/125102012017?leiaKehtiv>. (27.02.2021)
- Latruffe, L. Competitiveness** (2010). Productivity and Efficiency in the Agricultural and Agri-Food Sectors, OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, Nr 30, 63 lk.
- Lehis, L.** (2012). *Maksuõigus. 3., täiendatud ja muudetud trükk*. Tallinn: Juura. 392 lk.
- Liimal, K.** (2009). Vähendatud käibemaksumäära kaotamise majanduslik mõju etendusasetuste näitel. Lõputöö. Sisekaitseakadeemia. Tallinn. 47 lk.
- Nipers A., Upite, I., Pilvere, I., Stalgiene, A., Viira, A.-H.**(2019) Effect Of Vat Rate Reduction For Fruits And Vegetables On Prices In Latvia: Ex-Post Analysis - *Journal of Agricultural Science*, lk 25.
- * OECD (1995), "Competitiveness policy: A new agenda". Paris. viidatud: Aiginger, K., Bärenthaler-Sieber, S., & Vogel, J. (2013). Competitiveness under new Perspectives. Austria, 86 lk.
- OECD (2005). Competition and Regulation in Agriculture: Monopsony Buying and Joint Selling. 228 lk.
- Porter, M. E.** (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. London: The Macmillan Press Ltd, 855 lk.
- Pulk, S.** (2001). *Käibemaksu põhimõtted Eestis ja Euroopa Liidus*. Tallinn: Juura.
- Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda. (2020). Arengukava „Eesti põllumajandus ja toit 2030“. 59 lk. <https://epkk.ee/wp-content/uploads/2020/04/2020-06-04-Nelja-p%C3%B5llumajandussektori-tegevusharu-arengukava-FINAL.docx>. (13.05.2021)
- Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet. (2020). Abiks taotlejale: Pindalapõhiste otsetoetuste taotlemisel 2020. Tallinn, Tartu. 62 lk.
- Raamets, H.** (2021) Lätis suurendas aedvilja käibemaksu langetamine tarbimist. Miks Eesti sellele vastu võitleb?. Maaleht. <https://maaleht.delfi.ee/artikkel/92987007/latis-suurendas-aedvilja-kaibemaksu-langetamine-tarbimist-miks-eesti-sellele-vastu-voitleb?fbclid=IwAR05J39wd16FV8A84o5xZ4MespSajPWmrlcgV3vgqOrdgoTgGq3xkgMIJII> (07.04.2021)

- Raidla, P.** (2018). 200 Eesti suuremat taime- ja loomakasvatuseettevõtet. – Maa Elu.
<https://maaelu.postimees.ee/6409234/200-eesti-suuremat-taime-ja-loomakasvatuseettevotet> (05.04.2021).
- Rahandusministeerium. (2006). *Käibemaksu ajalugu*.
https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/maksud/kaibemaksu_ajalugu_04_01_05.doc (04.03.2021)
- Rahandusministeerium. (2006). *Käibemaksu ajalugu*.
https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/document_files/maksud/kaibemaksu_ajalugu_04_01_05.doc. (04.03.2021)
- Rahandusministeerium. (2020). 2020. aasta riigieelarve seaduse seletuskiri. Tallinn.
https://www.rahandusministeerium.ee/et/system/files_force/document_files/2020.asta_riigieelarve_seaduse_seletuskiri_004.pdf?download=1 (27.03.2021)
- Rahandusministeerium. (2020). 2020. aasta riigieelarve seaduse seletuskiri. Tallinn.
https://www.rahandusministeerium.ee/et/system/files_force/document_files/2020.asta_riigieelarve_seaduse_seletuskiri_004.pdf?download=1. (27.03.2021)
- Reiljan, J. Tamm, D.** (2005). Majandusharu konkurentsivõime analüüsi alused Eesti põllumajanduse näitel. Tartu Ülikooli kirjastus. 76 lk.
- Reisberg, L.** (2019). Sisendkäibemaksu mahaarvamine Riigikohtu praktikas. Riigikohtu praktika ülevaade. Tartu. 31 lk.
[https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2019/sisendk%C3%A4ibemaksu_mahaarvamine_\(Liina_Reisberg\).pdf](https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2019/sisendk%C3%A4ibemaksu_mahaarvamine_(Liina_Reisberg).pdf). (03.04.2021)
- Rolstadås, A.** (1998). Enterprise Performance Measurement. *International Journal of Operations and Production Management*. Nr 18, lk 989-999.
- Riigi 2009. aasta teise lisaeelarve seadusega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. (vastu võetud 18.06.2009). - *Riigi Teataja*.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13196585>. (04.03.2021)
- Riigikohtu Halduskollegium. (2002). *Kohtuasi nr 3-3-1-21-02*.
<https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-3-1-21-02>. (04.03.2021)
- Riigikohtu Halduskollegium. (2016). *Kohtuasi nr 3-3-1-51-15*.
<https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-3-1-51-15>. (04.03.2021)
- Rist, M., Pizzica, A. J.** (2014) Financial Ratios for Executives: How to Assess Company Strength, Fix Problems, and Make Better Decisions. U.S. Apress. 148 lk.
- Rolstadås, A.** (1998). Enterprise Performance Measurement. *International Journal of Operations and Production Management*. Nr 18, lk 989-999.

- Rünkla, J.** (2003). Ärianalüüs. Tallinn: Külim. 182 lk
- Sadilov, M., & Õun, K.** (2013). Maksustamine ning aktsiisid Eestis. *Eesti Statistika kvartalikirj. Nr 2*, lk 56-69.
- * **Scott, B., Lodge, G.** (1985), US competitiveness and the world economy, Harvard Business School Press, Boston MA. viidatud: Aiginger, K., Bärenthaler-Sieber, S., & Vogel, J. (2013). Competitiveness under new Perspectives. Austria, 86 lk. Future, Industrial Engineering and Management Press, Norcross, GA. viidatud:
- Sepp, E.** (2018). Innovatsiooni juhtimine Eesti ettevõtetes. Magistritöö. Eesti Maaülikool. Tartu, 70 lk.
- * **Sink, D.S.** (1985), Productivity Management: Planning, Measurement, and Evaluation, Control, and Improvement. John Wiley & Sons, New York. viidatud: Rolstadås, A. (1998). Enterprise Performance Measurement. *International Journal of Operations and Production Management. Nr 18*, lk 989-999.
- * **Sink, S. and Tuttle, T.** (1989), Planning and Measurement in your Organization of the Study on reduced VAT applied to goods and services in the Member States of the European Union: Final Report. (2007). https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/study_reduced_vat.pdf. (29.11.2020)
- Zeiger, P.** (2005). Käibemaks ja selle rakendamise praktilisi probleeme. Doktoriväitekiri. Eesti Maaülikool majandus- ja sotsiaalinstituut. Tartu. 134 lk.
- Tearu, A., Krumm, E.** (2005). Ettevõtte finantsjuhtimine. Tallinn: Pegasus. 223 lk
- Tulumaksuseadus. (vastu võetud 15.12.1999). - *Riigi Teataja*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032021002?leiaKehtiv> (05.04.2021)
- Tulumaksuseaduse, käibemaksuseaduse ja riigilõivuseaduse muutmise seadus. (vastu võetud 19.11.2008). - *Riigi Teataja*. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13080773>. (04.03.2021)
- VAT rules and rates. (2021). https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-rules-rates/index_en.htm (09.05.2021)
- 6 Tips for Better Managing Your Small Business Cash Flow. Bank of America. <https://www.bankofamerica.com/smallbusiness/education/cash-management-for-smallbusinesses/> (05.04.2021)

LISAD

Lisa 1. Analüüsid kasutatud põhiaruanded

EE kõigivili	2015	2016	2017	2018	2019	2019 (KM 5%, müügihind ei muutu)	2019 (KM 5%, müügihind langeb)
Käibevarad	-	648 266,00	1 055 041,00	498 139,00	703 734,00	1 022 407,71	679 413,00
Varud	-	71 600,00	13 033,00	33 200,00	125 200,00	125 200,00	125 200,00
Põhivarad	46 691,00	42 882,00	88 892,00	59 405,00	74 362,00	74 362,00	74 362,00
Varad	117 099,00	691 148,00	1 143 933,00	557 544,00	778 096,00	1 096 769,71	753 775,00
Lühiajalised kohustused	-	282 867,00	674 709,00	433 600,00	162 636,00	138 315,00	138 315,00
Omakapital	61 722,00	400 593,00	431 359,00	123 944,00	415 460,00	758 454,71	415 460,00
Müügitulu	-	1 036 654,00	1 404 091,00	2 006 820,00	2 400 963,00	2 743 957,71	2 400 963,00
Aruandeaasta kasum (kahjum)	-	338 871,00	30 766,00	-307 415,00	291 516,00	634 510,71	291 516,00
Töötajate arv	-	6	8	8	13	13	13

EE mari	2015	2016	2017	2018	2019	2019 (KM 5%, müügihind ei muutu)	2019 (KM 5%, müügihind langeb)
Käibevarad	-	15 217,00	13 577,00	12 852,00	22 618,00	51 768,29	20 632,00
Varud	-	8 150,00	8 565,00	8 565,00	9 852,00	9 852,00	9 852,00
Põhivarad	110 212,00	120 407,00	135 458,00	248 227,00	243 678,00	243 678,00	243 678,00
Varad	131 608,00	135 624,00	149 035,00	261 079,00	266 296,00	295 446,29	264 310,00
Lühiajalised kohustused	-	10 632,00	3 743,00	27 230,00	24 677,00	22 691,00	22 691,00
Omakapital	39 906,00	67 352,00	88 925,00	144 160,00	179 440,00	210 576,29	179 440,00
Müügitulu	-	123 468,00	210 212,00	265 184,00	217 954,00	249 090,29	217 954,00
Aruandeaasta kasum (kahjum)	-	3 945,00	21 573,00	28 235,00	35 280,00	66 416,29	35 280,00
Töötajate arv	-	3	3	3	3	3	3

EE puuvili	2015	2016	2017	2018	2019	2019 (KM 5%, müügihind ei muutu)	2019 (KM 5%, müügihind langeb)
Käibevarad	-	148 643,00	178 242,00	333 504,00	329 441,00	417 277,14	326 098,00
Varud	-	66 750,00	90 600,00	91 000,00	46 930,00	46 930,00	46 930,00
Põhivarad	879 458,00	925 070,00	1 058 834,00	1 018 388,00	1 154 365,00	1 154 365,00	1 154 365,00
Varad	1 027 992,00	1 073 713,00	1 237 076,00	1 351 892,00	1 483 806,00	1 571 642,14	1 480 463,00
Lühiajalised kohustused	-	130 466,00	99 225,00	82 583,00	90 532,00	87 189,00	87 189,00
Omakapital	702 379,00	763 546,00	814 506,00	1 037 704,00	1 217 723,00	1 308 902,14	1 217 723,00
Müügitulu	-	377 183,00	356 475,00	601 713,00	638 254,00	729 433,14	638 254,00
Aruandeaasta kasum (kahjum)	-	61 167,00	60 913,00	223 198,00	180 019,00	271 198,14	180 019,00
Töötajate arv	-	6	13	11	14	14	14

LV kõõgivil	2015	2016	2017	2018	2019
Käibevarad	-	1 497 629,00	1 468 219,00	1 514 802,00	1 805 033,00
Varud	-	1 059 737,00	1 085 385,00	1 024 402,00	1 267 798,00
Põhivarad	1 110 504,00	1 035 396,00	960 288,00	891 170,00	829 399,00
Varad	2 552 960,00	2 533 025,00	2 428 507,00	2 405 972,00	2 634 432,00
Lühiajalised kohustused	-	1 325 917,00	1 392 142,00	1 408 744,00	1 525 118,00
Omakapital	647 830,00	668 339,00	583 866,00	610 357,00	776 724,00
Müügitulu	-	1 727 631,00	2 057 217,00	2 213 471,00	2 571 413,00
Aruandeaasta kasum (kahjum)	-	1 270,00	-84 473,00	26 490,00	166 367,00
Töötajate arv	-	40	48	44	44

LV mari	2015	2016	2017	2018	2019
Käibevarad	-	51 432,00	58 608,00	80 451,00	123 656,00
Varud	-	21 409,00	17 525,00	15 136,00	22 740,00
Põhivarad	20 473,00	22 672,00	25 327,00	34 153,00	29 717,00
Lühiajalised kohustused	-	30 528,00	30 331,00	32 166,00	19 079,00
Omakapital	10 589,00	7 058,00	16 858,00	43 935,00	132 530,00
Müügitulu	-	65 542,00	88 454,00	113 645,00	200 077,00
Aruandeaasta kasum (kahjum)	-	900,00	9 800,00	27 077,00	92 324,00
Töötajate arv	-	6	6	6	8

LV puuvili	2015	2016	2017	2018	2019
Käibevarad	-	403 119,00	342 825,00	309 986,00	295 004,00
Varud	-	251 347,00	218 090,00	191 676,00	196 293,00
Põhivarad	172 434,00	154 850,00	183 615,00	166 031,00	157 666,00
Lühiajalised kohustused	-	375 634,00	301 632,00	225 396,00	296 303,00
Omakapital	60 260,00	67 260,00	51 470,00	94 869,00	55 560,00
Müügitulu	-	638 680,00	576 613,00	634 180,00	603 494,00
Aruandeaasta kasum (kahjum)	-	-3 939,00	-15 790,00	43 399,00	-39 309,00
Töötajate arv	-	36	36	33	32

Lisa 2. Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Mina, Kerli Übius,
sünniaeg 26.03.1997,

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud lõputöö „Käibemaksumäära erinevuse mõju ettevõtte konkurentsivõimele läti ja eesti aiandusettevõtete näitel“

mille juhendaja(d) on Ants-Hannes Viira ja Merike Ints

- 1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,
- 1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja
- 1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

- 2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor _____
(allkiri)

Tartu, 13.05.2021 _____
(kuupäev)

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

(juhendaja nimi ja allkiri)

13.05.2021
(kuupäev)

(juhendaja nimi ja allkiri)

13.05.2021
(kuupäev)